

ეროვნული გაზეთი

№ 5

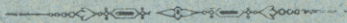
მთავრობის — გაი ს ი.

1911

შინაარსი.

I—ეკატერინე გაბაშვილის სურათი	1
II—მთეველს,— ლექსი გ. ქუჩიშვილისა	3
III—ეკატერინე გაბაშვილისა და იმის ბების სურათი	4
IV—ერთი ეპიზოდი ჩემის ცხოვრებისა,—(მოგონება) ეკატერინე გაბაშვილისა	5
V—ეკატერინე გაბაშვილის მეთაურობით გახსნილი სკოლის სურათი.	11
VI—ეკატერინე გაბაშვილი (ორმოცი წლის მოღვაწეობის გამო) ალ. შირიანაშვილისა.	12
VII—პირველი ნაბიჯი,—შ. ქართველიშვილისა	18
VIII—მზეს ეტრფოდე,— ლექსი ვ. აბაშიანიშვილისა	33
IX—ცეცხლი ნავთის ქარხანაში,—(სომხურით) შირვანზადესი თარგმანი ვ. უ—ისა	34
X— შირვანზადე,—(ალექსანდრე მოვსესიანის) ვ. უ—ისა	41
XI—ყვავილის დღესასწაული,— ან. წ.—ძისა	44
XII—თეთრი სამოსელი,—(ზღაპარი) თარგმანი იტასი	48
XIII—მონადირე და ხოხობი,—(იგავი) ალ. შირიანაშვილისა	57
XIV— ქიმია,— ჰაერი—ზღაპერისა (თარგმ.) ნ. ლომაურისა	58

ნაპარული

საქმეაფხვილს უზრნელი

ქალისადი მხვვილა.

მადისი, 1911 წ.

ეკატერინე გაბაშვილი

უკანსკელი სურათი.

შინაარსი.

I—ეკატერინე გაბაშვილის სურათი	1
II—მთესველს, — ლექსი გ. ქუჩიშვილისა	3
III—ეკატერინე გაბაშვილისა და იმის ბებიის სურათი	4
IV—ერთი ეპიზოდი ჩემის ცხოვრებისა, — (მოგონება) ეკატერინე გაბაშვილისა	5
V—ეკატერინე გაბაშვილის მეთაურობით გახსნილი სკოლის სურათი	11
VI—ეკატერინე გაბაშვილი (ორმოცი წლის მოღვაწეობის გამო) ალ. შირიანსჴვილისა	12
VII—პირველი ნაბიჯი, — შ. ქართველიშვილისა	18
VIII—მზეს ეტრფოდე, — ლექსი გ. აბაშიანიშვილისა	33
IX—ცეცხლი ნავთის ქარხანაში, — (სომხურით) შირვანზადესი თარგმანი გ. ყ—ისა	34
X— შირვანზადე, — (ალექსანდრე მოვსესიანი) გ. ყ—ისა	41
XI—ყვავილის დღესასწაული, — ან. წ. — ძისა	44
XII—თეთრი სამოსელი, — (ზღაპარი) თარგმანი იტასი	48
XIII— მონადირე და ხოხობი, — (იგავი) ალ. შირიანსჴვილისა	57
XIV— ქიმი, — ჰაერი — ზღაპრის (თარგმ.) ნ. დომურისა	58

(უძღვნი ეკატერინე გაბაშვილს).

ეკატერინე გაბაშვილი 23 წლისა
თავისვაჟით.

კუთნის დედავ!
ჰა, ხომ ხედავ
თვალით ნახულ
შენს კირნახულს.

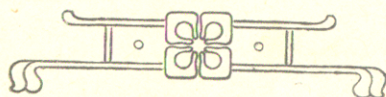
—
შეხე, რა რიგ ოქროს ფერად
გააქვთ ბზინვა იმ თავთავებს?
ყელს იღერენ,
მზეს უმღერენ,
შეჭხარიან მის ვარსკვლავებს.

შენც იხარე,
ენა ტკბილო,
ინეტარე
ღვაწლ-მოსილო!

—
მადლიერი
მთელი ერი
აღტაცებით ეძღევა ღვინს,
და ჩვენც, შენით
ბედნიერი,
მოგილოცავთ დაფნის გვირგვინს.

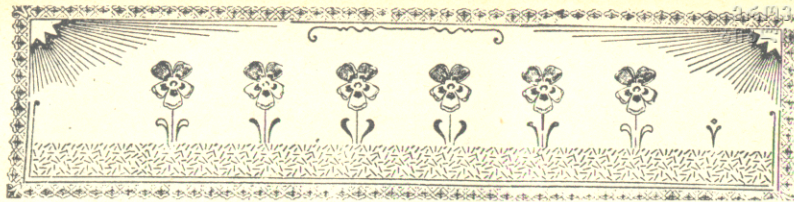
გ. ქუჩიშვილი.

232

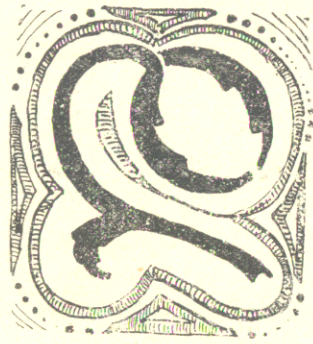

ეკატერინე გაბაუვილის და იმის ბებრის სურათი.

ერთი ეპიზოდური ჩემის ცხოვრებისა.

(შაგანება)

ელა აღრე მომიკვდა. სულ ხუთის წლისა არ ვიქნებოდი მაშინ და დიდიდელასთან ვცხოვრობდით მე და ჩემი უმცროსი ძმა სოსიკო ქ. გორში.

დიდმარხვის მიწურულები იყო. მთელის ოჯახის ავლადიღება სულ კარხედ გამოფინებდა.

ნეს გასაბერტყად, გასაწმენდად, გასამზევებლად. ოთახებში-კი გვა და წმენდა იყო გაქანებული. ბებია ჩემი ბარბარე თავს აღგა ჩვენს გოგო ანას და ბიჭს სოსიკას და ნახერხით ახეხინებდა იატაკებს, აგვეინებდა ქერებს, თახჩებს, არეცხინებდა კარ-ფანჯარას.

ერთის სიტყვით, ყოველი კუთხე სახლისა და ყოველი ავეჯი ოჯახისა გაიხეხა, გაირეცხა, გაიწმინდა და სადღესასწაულოდ გამოეწყო. ჩვენი სადგური—სულ ორი ოთახი—სწორედ მორთულ პატარძალს დაემზავსა. თეთრად შეღებილ დარბაზში ფანჯრებზედ თეთრი ალაბნის ფარდები ჩამოჰკიდეს. ძველებურ გახრეკილ და გახუნებულ ტილო-გადაკრულ ავეჯს თეთრი მიტკლის საურები გადაათარეს. დივნის წინ დიდი

ძველებური ხალი გაშალეს და რგვალ სტოლზედ ქირმანის-შალი გადაათარეს. დივნის პირდაპირ ტახტზედ გაბერტყილი და გაწმენდილი ქეჩა-ხალიჩა დააგეს და ზედ ახალ პირ-გადაკრული მუთაქები დააწყეს. ფანჯრებსა და ფანჯრებ შუა მდგომ მაგიდებზე წყვილ-წყვილი შანდლები დასდგეს და შიგ კარტოფილის სანთლები გაამაგრეს; დიდ, შავ, პირ-დადებულ ბუხარსაც, გაზაფხულის მოწყალებით გაბათილებულს, თეთრი პირბადე ჩამოათარეს. დივნის ზემოდან ჩამოჰკიდეს ლიტოგრაფიული სურათები მოლიერისა, გიოტესი, ლომონოსოვისა და გენერალ ბაგრატიონისა. ეს სურათები ყოველთვის ცნობის მოყვარეობას მიღვიძებდა და კი ვერ გავიგე, საიდან გაჩნდნენ ეს გძელ-თმიანი ადამიანები ბებია ჩემის სასტუმრო ოთახში.

და, აი, როდესაც ყოველივე ასე მოეწყო და მილაგ-მოლაგდა, ბებიამ ზემო სართულის კარები გამოჰკეტა და სუყველანი ქვემო სართულში ჩავედით. ქვემო სართულშიაც ორი ოთახი იყო, ერთი უფრო დიდი - საკუქნაო, — და მეორე უფრო პატარა — სამზარეულო. სამზარეულო ოთახიც სუფთად იყო დაგვიღ-დაწმენდილი. ბებია ჩემს, საზოგადოდ, ძრიელ უყვარდა სისუფთავე, ოჯახის რიგიანად მოწყობა და მზარეულ სოსიკას სასტიკად ავალებდა ყველაფრის ხეხვა-წმენდას. დღესაც თაროზედ ჩამომწკრივებული ქვაბები პრიალებდა და მათ შუა მდგომი დოინჯ-შემოყრილი თითბრის სამოვარი ხომ მზე სავით ანათებდა. კუნჭულში გამწკრივებული წყლის საზიდი კოკები და ლიტრებიც კი დახეხილი და გასუფთავებული იყო, უსუფთაო და გამურული იყო მარტო დიდი ბუხარი, რომელშიაც გრძელი ზედადგარი იდგა და ზედადგარ ქვეშ გაუქრობელი ცეცხლი ენთო და ჰბოლავდა. ბუხრის პირდაპირ ტახტი იდგა. ამ ტახტზედ ბებიამ გაბერტყილი ფარდაგი გადააშლევინა და სუყველამ ზედ მოვიკეტეთ. გოგო ანამ წინ ლურჯი სუფრა გაავიშალა, თევშები და პურ მარტილი დალაგა, ჯონჯოლი და ქარქვეტა მოგვიტანა და ის იყო შავის სადუღრიდგან ლობიო უნდა დეესხა მათლაფებზედ, რომ გაღებულ კარებში ჩვენი მოურავი კვესაძე შემოვიდა.

— ქალბატონს ვახლავარ! — სთქვა და დაბლად თავს დასაყრდენად აკვრით ქული მოიხადა, ზრდილობიანად კარებს ახლო გაჩერდა.

— გაგიმარჯოს, ჩემო გიორგი! — მხიარულად მისვალმა ბებია სოფლიდგან ჩამოსულს მოურავს და თან შეეკითხა: — უეჭველია, სააღდგომო ძღვენს ჩამოგვიტანდი?!

— დიად, შენი ჭირიმე, მოგართვით. აბა, ბატონის სამსახურს წინ რა დაუდგებოდა! ორი აკიდებული ცხენი და ბიჭები ეზოში დვანან და, თუ გვიბრძანებთ, ხურჯენებს ჩამოვხსნით და შემოვიტანთ.

— ძრიელ კარგი! ხურჯინები ჩამოხსენით, ცხენები დააბინავეთ და მოდით, ერთად ვისადილოთ. ჩვენც საქმეში გავერთენით, სადილი დაგვიგვიანდა და ძრიელ გვშიან. თქვენ მოტანილს სადილ შემდეგაც დავათვალიერებთ. იმედია, პირს არ შეირცხვენდით და კარგის ნუზლით მოხვიდოდით?

— კარგით, კარგით; მე და ჩემმა ღმერთმა! ისეთი დედლები მოგართვით, ისეთი, რომ თქვენი მოწონებული. ბურვაკები ხომ რაღა! სულ ქონი გასდით იმ დალოცვილებს.

— მადლობელი ვარ, მადლობელი! — კმაყოფილებით უთხრა ბებია. — წადი, ჩემო გიორგი, ბიჭებიც შემოიყვანე.

ანამ გლახებს ჩვენის ტახტის მახლობლად ჭილობი გაუშალა, ხონჩით პურები მწვანილი და ლობიოს სირსველი დაუდგა, გლახებიც შემოვიდნენ. ბებიას სალამი მისცეს და სუყველანი შეუდექით ჭამას. გიორგიმ ხურჯინიდან, ჯერ-ჯერობით, მარტო მოზდილი ტიკპორა ამოიღო და სოსიკას მოტანილ დოქში წითელი ღვინო ჩამოასხა. დიდხანს ისხდნენ სუფრაზედ ქალბატონიც და გლახებიც, მეგობრულად ბასობდნენ სოფლის ავ-კარგს და თან ნელ ნელა შეექცეოდნენ წითელ იმერულ ღვინოს, რომელსაც სოსიკა გულმოდგინედ უსხავდა ქალბატონსაც და ყმათაც. მე და ჩემი ძმა კი მალე წამოვხტით სუფრიდგან და გატენილ ხურჯინებს დაუწყეთ გარშემო ტრიალი. ცნობის მოყვარულობა დიდი გვქონდა,

მაგრამ მაგრად გადასალტულოს ხურჯინებს ვერას გზით ვერ შეუვებით.

როდის-როდის სუფრა აალაგეს და გიორგიმ და იმისმა თანამგზავრებმა ხურჯინებს პირი მოხსნეს.

ორი დიდი კალათით კვერცხი, ოცზე მეტი გასუქებული დედალი, ორი უშველებელი ბურვაკი, რამდენიმე ცხრა და-ბრაწული ნახუქი და პირ-გაჭრილი გამტკიცული ჰური, რამდენიმე კვერეური ყველი და ბოლოს კვერცხ-წასმული ორი „კვეკვერა“ ჩემთვის და ჩემის ძმისთვისა. სუყველა ეს დააწყეს დიდ თაბხებზედ და ხონჩებზედ. ბებია ჩემი კრიალონით ხელში ტახტზედ იყო ჩამომჯდარი და კმაყოფილებით ათვლიერებდა სუყველაფერს.

— ღვინო ყველამ ვერ იშოვნა თქვენ მოსართმევად და, აი, იმათ კომლზედ თითო აბაზი მოგართვეს, — სთქვა ბოლოს გიორგიმ და ჯიბიდან ლურჯი ხელსახოცი ამოიღო, იმის წვერში გამოკრული რამდენიმე აბაზი გამოსხნა და ბებია ჩემს გადასცა.

— თითო აბაზი რა არის! — ცოტა უკმაყოფილოდ უთხრა ბებია. წრეულს განა თუნგი ღვინო აბაზად ფასობს?

— ჰო, შენი ჭირიმე. აბაზზე მეტი არა ღირს ჩვენებური ღვინო და წესიც ასეთია ყოველთვის...

— კარგი, კარგი. წრეულ აგრე იყვეს, — და შეუდგა მონატანის განაწილებას. ორი დედალი და ცხრა კვერცხი თავის მოძღვარს გაუგზავნა, ორი დედალი და ცხრა კვერცხი — ჩემს ოსტატს მაიკოს, თითო ქათამი — ვილაც ნათესავებს და დანარჩენი საკუქნაოში შეატანინა. ბურვაკები ააჩეხინა გიორგას, სამწვადეები „ბასტურმად“, ზირა-პილპილ-მარილ მოყრილი და ხახვით შეხავებული, დიდ ქაშანურის ქილაში ჩაალაგებინა სოსიკას, ფეხები, ნეკნები და კუდუსუნი სამუყუყუედ დიდის ქვაბით მოსახარშად ცეცხლზედ შესდგეს. დანარჩენი დაამარილეს, გვარჯილა დააყარეს და თაბხებში ჩაალაგებული სალორედ შეინახეს. ჩვენ დიდის ცნობის მოყვარეობით თვალს ვადევნებდით სუყველაფერს და ძილი ფიქრად არ მოგვდიოდა.

როცა სუყველაფერი დააბინავა ბებია, მხოლოდ მაშინ გავახსენდით ჩვენც და დასაძინებლად ზემო სართულში აგვიყვანა. იქ ტახტზედ გაშლილ ლოგინში ჩაგვაწვინა და თითონ კი ხელში დიდი, ტყავ-გადაკრული სახარება აიღო, ტახტის ბოლოს მოიკეცა, ხელში წმინდა სანთელი აიღო და იმის შუქზედ ხმა-მალლა კითხვა დაიწყო. ბებია ჩემი სომეხი იყო, მაგრამ, როგორც გორში გაზდილმა და დაბერებულმა, სომხური არ იცოდა და ყოველთვის ქართულ სახარებას კითხულობდა, კითხულობდა ძველებურად გალობის ხმით და ჩვენც ეს გალობა ნანასავით ჩაგვესმოდა და ტკბილად ჩაგვეძინა.

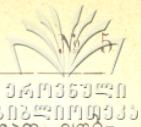
ჯერ დილის რიჟრაჟიც არ იყო, რომ ჩვენს სახლში ერთი ალიაქოთი ასტყდა. ბებია ჩემი საშინლად ყვიროდა, ილანდლებოდა, ვილასაც განკარგულებას აძლევდა:

— დაიქით, შეჰკარით, გათოკეთ!

ყველანი დარბოდნენ, საჩქაროდ იცვამდნენ. მე თვალვებდაქყეტილი ვიწექ და ვერ მომეაზრებინა, თუ რა ხდებოდა ჩვენს სახლში. ბოლოს ყველანი გავიდნენ, ოთახში მე და ჩემი პატარა ძმა დავრჩით. ჩვენ შიშით ერთმანეთს მივეკარით და ღრიალი გავაბით.

— რა იყო, რა გატირებთ, თქვე სამგლეებო,— დაგვიშტიალა ანა გოგომ და პირზედ საბანი დაგვაფარა და თითონ ისევ ოთახიდგან გავიდა. თანდათან ნათლდებოდა, ჩვენც ავდექით და, ნახევრად ტიტვლები იქით წავედით, სადაც ყველანი მიეშურებოდნენ.

ქვემოდ, საკუჭნაოს კარებში, შეგროვილიყვნენ ყველანი: ჩვენი ოჯახის წევრნიც, გლეხებიც და რამდენიმე ჩვენი მეზობელიც. კუთხეში ქონის სანთელი ბეუტავდა და ძლივს ანათებდა აქ შეყრილ აღელვებულ და აყაყანებულ ადამიანებს. ჩვენ ვაი-ვავლახით გავარღვიეთ ამ ხალხის მკიდრო წრე და თავს წავადექით ხელ-ფეხ შეკრულ ყმაწვილ რუსს—სალდათს, რომელიც მიწაზედ ეგდო და საშინელის ხმით ბღაჯოდა:— „გამიშვით, გამიშვით“!.. კაკ ბოლ, ნე ვინოვატ, ნე ვინოვატ...

— ახ ტი საბაკ, მამაძაგლა! — ვითომ და რუსულად ეუბნებოდა ბებია ჩემი და, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, შეშის ვეებერთელა ნამორით უჯლოუგუნებდა გვერდებში. — ნე ვინოვატ? — მაშ, ღორის ფეხი ვინ ჩაგიდო უბეში? შე, მამაძაგლა, მაშ ჯიბეები ვინ აგივსო წითელის კვერცხებით?! ახ, ტი დურაკ, საბაკ, ხახოლი! — და კვლავ წაჰკრა შეშის ნამორი. ამ ჯერად შეშის ნაჭერი ქურდს ცხვირში მოხვდა და ცხვირიდგან სისხლი შადრევანივით წამოსკდა და ზედ პირზედ შეესხა ბებია ჩემს და რამდენიმე წინწყალი მეც მომხვდა ხელებზედ.

მე აქამდინ პირ-დაღებული ვიდექ და საშინელ სიბრალოულსა ვგრძნობდი, თვალები ცრემლოებით მევესებოდა და ყოველ დაბლულიებაზედ ხელ-ფეხ შეკრულის ტყვისა გული მიერთოდა; ამ სისხლის წვეთებმა კი ჩემის აღშფოთების ფიალა აღავსო, გაათფრებული მივვარდი ბებიას და მარჯვენაზედ უკბინე, რომლითაც ადამიანის სისხლი დააქცია და თან შევყვირე: ჩვენ რვა დიდი ფეხი გვაქვს, ათასი წითელი კვერცხი და მაგას რო ერთი წველო, რა იქნებოდა?... ბებია ხელი მკრა, მე დავტორტმანდი, მიწაზედ დავეცი და გულს შემოგეყარა.

როდესაც გონს მოველ, ისევ ზემო სართულში ვიყავი, ჩემ ლოგინზედ ვიწექ და საწყალი ბებია ჩემი გულ-გახეთქილი თავს დამტიროდა.

— რუსი სად არის? — პირველი ჩემი კითხვა ის იყო.

— რუსი შენ და შენს ეშმაკებს! — პირზედ ღიმილით მი თხრა ანამ, რომელიც ბებიას გვერდით იდგა და იმაზე ნაკლებ არ იყო შეწუხებული ჩემის ავადმყოფობით. — შენ რომ წაიქეცი, გულს შემოგეყარა, ყველანი შენ მოგეხვიენით და იმ „პანკრუტამ“ თოკები დაწყვიტა და თავს უშველა!

ექ. გაბაშვილისა.

ეკატერინე გაბაშვილი და მისი თაოსნობით გახსნილი ქრაკერის სასწავლებლის მოსწავლენი. ეკატერინეს მარჯვენა და მარცხნივ უსხედან ქართველი მოღვაწე ქალები, თანამშრომელნი და დამხმარენი სკოლის მოწოდება-ხელმძღვანელობის საშემეი.

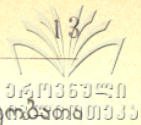
ეკატერინე გაბაშვილი.

(მის 40 წლის მადვჯწობის გამო)

არსულს 1910 წელს შესრულდა ორმოცი წელიწადი მას შემდეგ, რაც ეკატერინე გაბაშვილიმა პირველად აიღო ხელში კალამი სამშობლო ქვეყნის სამსახურისთვის; ორმოცი წელიწადია, — ეკატერინე იღვწის სალიტერატურო ასპარეზზე; ორმოცის წლის განმავლობაში გვებასება, გვაფხიზლებს და გვიზიარებს თავის აზრს, გრძნობას, სურვილს; ორმოცის წლის განმავლობაში ესარჩლება ყოველს დავრდომილს, ქვრივ-ოხერს, დაობლებულს; თვალწინ გვიხატავს მათ საშინელს, აუტანელს და ტანჯვა-წვალებით სავსე სიცოცხლეს, რომ ამ გზით ჩვენს შორისაც მოუპოვოს თანამგრძობნი, შემბრალებელნი და მოწყალენი.

ვისაც წაუკუთხავს, თუნდა, მისი „მაგდანას ლურჯა“, „თამროს შეხვედრა“, „ოჯახის ბურჯი“, „საახალწლო სურათი“, „როგორ მიეგება სვიმონა ახალწელიწადს“ და სხვ. მისთანები, ადვილად მიხვდება, რომ ჩვენს სასიკადულო ეკატერინეს წადილს უნაყოფოდ არ ჩაუვლია, რომ იმედი არ გასცრუვებია, რომ მისმა ფიქრმა და გრძნობამ ჩვენში შესაფერი ნიადაგი მოიპოვა; რომ მისმა ხანგრძლივმა უანგარო შრომამ ბევრს ჩვენგანს გაუღვიძა და ჩაუნერგა ადამიანური მისწრაფე-

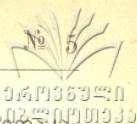
ბანი, განგვიტკიცა და დავაყენა ადამიანურ მოვალეობათა აღსრულების გზაზედ.

ამის მაჩვენებელია, სხვათა შორის, ის გარემოება, რომ ამ წლის 1-ი მაისი მთელმა საქართველომ და, კერძოდ, მისმა დედა-ქალაქმა სიამოვნებით, სიხარულით, ეკატერინესადმი პატივისცემით აღვსილ გულით ილღესასწაულა მის ღვაწლის გათვალისწინება, მისი სამშობლო ერისადმი სამსახური და ღმერთს შეავედრა მისი ხანგრძლივი სიცოცხლე და კეთილდღეობა.

ეკატერინე გაბაშვილი დაიბადა 16 ივნისს 1851 წელს ქ. გორში, სადაც მამინ მისი მამა სასამართლოს მდივნად მსახურებდა. იგი იყო თავადი რევაზ ბაადურისძე თარხან-მოურავი, ანუ შემოკლებით თარხნიშვილი, ტფილისის კეთილ-შობილთა სასწავლებელში (ექლანდელი 1 გიმნაზია) წარჩინებით კურს-დაძთავრებული. იყო დიდად ნაკითხი, გონება-განვითარებული, უზომოდ კეთილი და სხვის პიროვნების თაყვანის-მცემელი ადამიანი. დედა ეკატერინესი, სოფიო, იყო თავადის ვახტანგ ბაგრატიონ-დავითიშვილის ასული. რევაზი ჯერ 27 წლის ყმაწვილი იყო, როდესაც ერთ რაღაც ძნელისა და ბნელის საქმის გამოძიების დროს ჭკვაზედ შეიშალა.

რასაკვირველია, სახელმწიფო სამსახური უნდა მიეტოვებინა და, როცა ბევრის მზრუნველობისა და წამლობის შემდეგ უკედ შეიქმნა, კერძო ვეკილობა დაიწყო და ჩინებულადაც იცავდა აღებულს საქმეებს. მაგრამ რევაზის ავადმყოფობამ იმსხვერპლა მისი ცოლი, სოფიო, რომელმაც ვერ აიტანა ჯერ ქმრის საშინელ სენის ცქერა და მერე მისი მოვლა-პატრონობა. დედის გარდაცვალების შემდეგ, ჩვენი ეკატერინე რჩება ჯუთის წლისა და მასთან ერთად მისი ძმა— ორის წლისა.

ამ პატარა ობლების პატრონობა იკისრა მათმა ბებიამ, ბარბარემ, ბაგრატიონის ცოლმა, ტომით სომხის ქალმა. ეს

ბებია საშინელი ანჩხლი, სასტიკი და თავის-ნათქვამი დედის ცი იყო. მის წინაშე თრთოდნენ, არამც-თუ პატარა ობლები, არამედ თვით მათი მამა რევაზიც-კი, რომელიც შვილების გულისათვის უნებლიედ ემოჩილებოდა დედაბუის თვითნებობას.

პატარა ბალებების მდგომარეობა უფრო მწარდება მას შემდეგ, როცა ორის წლის ქვრივი რევაზი მეორედ ცოლს ირთავს: ეს დედინაცვალი მეტად გულ-ქვა დედაკაცი გამოდგა, რომლის ქცევამაც ქმარს დაუბრუნა ისევ წინანდელი სენი - ამ მიზეზის გამო, თვით ეკატერინე ბრძანებს: „ჩემი სიყმაწვილე თითქმის დაუშრეტელ მწუხარების წყარო იყო.“

მანც რევაზს, როდესაც-კი თავის სენის ბრჭყალებისაგან განთავისუფლებული იყო ხოლმე, დიდი ზნეობრივი გავლენა ჰქონდა პატარა ეკატერინეზედ: უზომო მშობლიურ სიყვარულს უჩენდა თავისს ასულს, ებასებოდა, უკითხავდა, უღსნიდა, არიგებდა და აცნობდა გონივრულ ცხოვრების ამა თუ იმ კერძობას.

რევაზი იყო ნამდვილი, კეთილი მეგობარი პატარა ეკატერინესი და თავისის ცოდნა-გამოცდილებით მუდამ სულიერად ასაზრდოებდა. ამიტომ მამის მეგობრობა ეკატერინესათვის უკეთესი წამები იყო მისის ყმაწვილობისა.

ეკატერინე სწავლობდა ტფილისში ქ.-ბ. ჭავჭავაძის კერძო პანსიონში, სადაც სწავლა დაამთავრა 1868 წელს. მას შემდეგ მიჰყო ხელი თვით-განვითარებას, რაშიაც ძლიერ ხელს უწყობდა ერთი განათლებული ნათესავი ახალგაზდა კაცი და ბევრნი სხვა საუკეთესო ნაცნობნი. მათის ხელმძღვანელობით ეკატერინემ გადიკითხა მრავალ წარჩინებულ მწერალთა თხზულებანი, რომელთა შორის არა-უკანასკნელი ადგილი ეჭირა ინგლისელ ფილისოფოსს სპენსერს. ისე ძლიერ აღეძრა ეკატერინეს სწავლის წყურვილი, რომ უნივერსიტეტისათვის მზადებაც-კი დაიწყო. ამავე დროს სხვა კეთილ-საქმისათვისაც

ზრუნავს: სამშობლო სოფელში ჰმართავს ქალების სკოლას, სადა ასწავლის ქართულსა და რუსულს მუქთად. მუქთადვე ასწავლის სკოლის გარედ ყველა მსურველ ქალებს და დაუზარებლად ჰყვინს სწავლის შუქს ჩვენს დაბეჩავებულ სოფლის გლეხობაში.

თანაც გაფაციცებით ადევნებს თვალს ქართულ ლიტერატურას და ზედმიწევნით გაიცნობს ჩვენის მწერლების ნაწერებს. 1870 წელს ეკატერინემ პირველად თვითონაც დასწერა პატარა მოთხრობა გლეხთა ცხოვრებიდან და, აი, აქედან დაწყობილი დღემდე დაუღალავად ემსახურება ქართულ ლიტერატურას. 1872 წელს ეკატერინე მისთხოვდა ალექსანდრე ზაქარიას-ძეს გაბაშვილს და დღეს სავსეა შვილებით და შვილის-შვილებით.

ბუნებით თავ-დაბალი და ცნობის-მოყვარული ეკატერინე სოფელში ხშირად ყოფნის დროს ტრიალებს გლეხების ოჯახებში, დაახლოვებით ეცნობება მათს ცხოვრებას, გაჭირვებას, ვაებას; ხშირად იგონებს თავის მკაცრ ბებუის უდიერ და უსამართლო მოპყრობას გლეხებისადმი, რომლებიც მის დედის საკმაოდ დიდს მამულზედ მოსახლეობდნენ; ამ მამულს განაგებდა ეს ბებია; კატოს ახსოვს თავისი და პატარა ძმის ობლობის დღეები. ამიტომაც მის მოთხრობებში ასე ხშირად ვხვდებით საწყალ გლეხის, ქვრივ-ობრების და პატარა ობლების ტანჯვა-ვაების დასურათებას და აღწერას.

საქართველოს თავისს წარსულ ცხოვრებიდან ბევრის ქალის სახელი ახსოვს, რომელთაც მის სამსახურის და წარმატებისათვის თავი დაუდვიათ, სიცოცხლე შეუწირავთ.

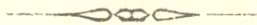
ამ სახელთა ნუსხას, სიას დღეიდგან დაამშვენებს კიდევ ერთი სახელი — ეკატერინესი.

ჩვენდა სანუგეშოდ, უნდა აღვიაროთ, რომ დღეს ქართველ ქალთა შორის ეკატერინეს მოეპოვება არა ერთი და ორი ამხანაგი და თანამშრომელი. სამშობლო სიხარულით და გაფაციცებით ადევნებს თვალს ამგვარ ქალთა რიცხვის გამრავ-

ვლებას, მათზედ ამყარებს კეთილ მომავლის იმედებს, მათავანს
 მოელის ახალთაობის სიყრმიდგანვე ჯეროვანს კალაპოტში ჩა-
 ყენებას და მის გონიერულს საოჯახო აღზრდა-სწავლებას.

აღ. მირიანაშვილი.

ეკატერინე გაბაშვილს საიუბილეო დღესასწაული გაუ-
 მართეს ქაროულ თეატრის დარბაზში. რასაკვირველია თეა-
 ტრი გაქედილი იყო ხალხით და ადგილის უქონლობის გამო
 ბევრიც დაბრუნდა შინ გულდაწყვეტილი. ყველას ენატრებო-
 და ამ დღეს ეკატერინეს ნახვა; იმის მოსიყვარულე, სიმპატიით
 სავსე სახე ამ დღეს რაღაც განსაკუთრებულის მადლით და
 შვენებით იყო აღბეჭდილი. არც ერთ ფოტოგრაფიულ სუ-
 რათს არ ძალუძს გადმოგცეთ ადამიანის სულის მოძრაობა,
 იმის სულიერი „მე,“ ამიტომაც არც ერთი სურათი ეკატერი-
 ნესი იმის სულს ვერ დაგანახვებთ. ეკატერინეს ნახვა, განსა-
 კუთრებით ამისთანა დიდებულ დღეს, მართლაც რომ სანა-
 ტრელი იყო: მშვენიერი სანახავი იყო, როცა ფარდა აიხადა
 და ყვავილებითა და მცენარეებით ლამაზად მორთულ სცენა-
 ზე, სადაც ისხდნენ და იდგნენ მრავალი დეპუტაციები და
 ქართულ ტანისამოსით მორთული მომღერალთა გუნდი, ჩვენ-
 მა სასიქადულო მგოსანმა აკაკიმ გამოიყვანა იუბილიარი ხალ-
 ხის წინაშე, თავ-თეთრი მოხუცი ეკატერინე მოდიოდა მდაბ-
 ლად, მორცხვად გაღიმებული. ბავშვებთა პატარა გუნდი ყვა-
 ვილებს უფენდა მას ფეხქვეშ. მომღერალთა გუნდი სალამს უგა-
 ლობდა.

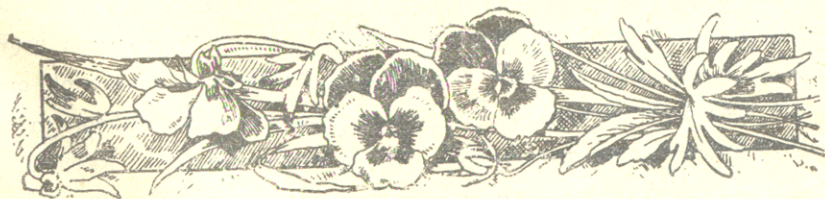
შუა სცენაზე აკაკი შეჩერდა. შესწყდა გალობა და აკაკიმ
 მოკლე გრძნობიერი სიტყვით გამოსთქვა, რა ვალი ედვა ქალს
 ძველად ერის წინაშე და რა ვალი ადევს ახლა. შემდეგ მიუ-
 ლოცა დღესასწაული იუბილიარს, როგორც ამ ახალ მოვა-

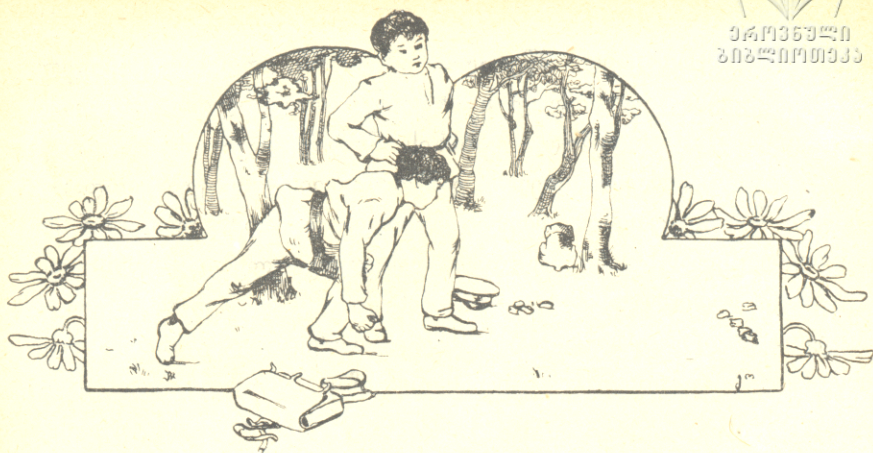
ლეობის მაჩვენებელ მწერალს. ამ დროს, როგორც ყოველთვის სჩვევია გულწრფელ ეკატერინეს თავდაბლობა და ფაქიზი გრძნობა, დიდებულ მგოსნის წინაშე თავი მოიხარა და ღირსეულ მოძღვარს ხელს ეამბორა; თითქოს ეუბნებოდა:— შენ, შენ გეკუთვნის მთელი დიდება და აღტაცება, შენ მიწათებდი გზას, შენი მაგალითი მასულდგმულებდა, ერის დიდებავ, დიდო მგოსანო აკაკი, შენ წინაშე მე მცირე ვარო.— ბევრს გული აუჩუყა და ცრემლი მოჰგვარა ამ ნაირმა თავმდაბლობა საქციელმა. ყველას დაავიწყა, რომ იქ იდგა ქალი და მამაკაცი, არამედ თვალ-საჩინო ჰყო ის, რომ იქ ქართველ ხალხის წინაშე იდგა ორი ადამიანი, ორი სიამაყე ქართველი ერისა, უფროსი დიდებული მგოსანი აკაკი და უმცროსი დიდი მწერალი ეკატერინე გაბაშვილი.

შემდეგ ეკატერინეს მიულოცეს ქართველი ერის სხვა და სხვა დაწესებულებათა და რედაქციების წარმომადგენლებმა.

„ნაკადული“-ს რედაქციამაც რასაკვირველია მიულოცა ორმოცი წლის სამწერლო ასპარეზზე მოღვაწეობა და უსურვა კიდევ მრავალ წელს სიცოცხლე ქართველი ერისა და მოზარდთაობის საბედნიეროდ.

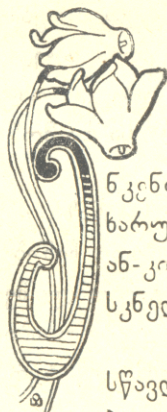
პირველად, სანამ მილოცვა დაიწყებოდა, სცენაზე ითამაშეს ეკატერინეს მოთხრობიდან ამოღებული ერთი ჩინებული სცენა— „ნიშნობა“ სოფლად. მწერლებმა ს. მგალობლიშვილმა და გ. დიასამაძემ წაიკითხეს ეკატერინეს მოთხრობები და ჩვენმა მწერალმა და პედაგოგმა ნ. ლომაურმა—ეკატერინეს და მისი მოთხრობების დახასიათება.

პირველი ნაბიჯი.

(უძღვნი ღ:თუნია აბაშიძეს).

ნკენისთვის ნახევარს გიმნაზიაში მიმიღეს. ჩემს სიხარულს და აღტაცებას საზღვარი არა ჰქონდა: ან-კი როგორ არ გამხარებოდა? გიმნაზია იმ უკანასკნელ ხანებში სიზმარშია ც კი მელანდებოდა.

ამხანაგ-მოკლებულსა ჩემის ტოლებით სავსე სასწავლებელი მიმზიდველ დაწესებულებად მეხატებოდა.

მთელი ჩემი ბავშვობა ერთ პატარა სამაზრო ქალაქში გავატარე, რომელიც მხოლოდ ზღბულობით ივსებოდა ხალხით, რადგანაც ძალიან სასიამოვნო სამყოფია ამ დროს თავის მშვენიერ ბუნებით და მდებარეობით. ზამთრობით კი იქ სიცოცხლე თითქმის მთლად ჰქრებოდა.

ოჯახში ერთად ერთი ბავშვი ვიყავი. მთელ დღეობით ფანჯრიდან ან ცარიელ ქუჩას გავყურებდი და ან კიდევ, მო-

თმინება დაკარგული, დიდედას ვეჩხუბებოდი, მაგრამ იმას ვა-
 ჯავრების მეტს რას გამოვგრჩებოდი; მართალია, დრო-გამო-
 შვებით დედა სტუმრად წამიყვანდა, მაგრამ იქ ან სრულე-
 ბით ბავშვები არა ჰყავდათ, ან ისეთი პატარები იყვნენ, რომ
 უფროსებთან უფრო მეტი საერთო მქონდა, ვიდრე მათთან.
 გაზაფხულობით ცოტა გამოვცოცხლდებოდი იმ იმედით, რომ,
 დღეს თუ არა, ხვალ მოვლენ ჩემი მეგობრები და: აბა, მაშინ
 იხარე, სულო და გულო: ციბრუტივით ვტრიალებდი მთელ
 ზაფხულს. მაგრამ რა სწრაფად მირბის დრო, როცა ტკბილად
 ატარებ! თვალის დახამხამებას ვერ მოვასწრებდი და აგერ უკ-
 ვე ყვითლდება მწვანედ მოზიბინე ფოთლები და მწიფდება
 ტკბილი, ქარვის ფერი ყურძენი. მართალია, ტკბილი, მაგრამ
 ჩემთვის კი მწარე მახარობელი შემოდგომისა.

გული სიმწარით ამევსებოდა, როცა დილ-დილაობით
 მომესმოდა მეეტლის სალამურის ტკბილი ხმა, ჩემთვის მწარე
 მოთქმა; ვგრძნობდი, აი, ამ წამს გვეთხოვებიან ზაფხულის
 სტუმრები და მათთან ერთად სცილდება ჩვენს ქალაქს სიცო-
 ცხლე და მიმზიდველობა მეთქი.

ახლა ხომ ადვილი გასაგებია ჩემი სიხარული, როდესაც
 გამომიცხადეს, 13 ენკენისთვიდან შეგიძლიან სასწავლებელში
 სიარულიო. ერთის მხრით, გიმნაზიაში შესვლა მიხაროდა, მეო-
 რეს მხრით კიდე ის, რომ ტფილისიდან ჩემ ქალაქში დაბრუ-
 ნება აღარ მომიხდებოდა. პირველი ჩემი სურვილი იყო მიმე-
 კრა თუნუქის ასოები, დაფნის ფოთლებში მხატვრულად ჩარ-
 თული, რუსები გერბს რომ ეძახიან, ქულზე—მაგრამ საჭირო
 ქუდი არა მქონდა და პირველ ჩემ მისწრაფებად ლურჯ-თეთრ
 ქობიანი ქუდი გადაიქცა. მერე როგორ ვაჩქარებდი დედას
 იმის ყიდვას. მაგრამ რა გაუგებრები არიან ხოლმე დედები!
 დავიწყებიათ თავისი ყმაწვილობა და გაკვირვებით ეგებებიან
 ბავშვების სულ-სწრაფობას. აი, მეც ასეთი საქმე დამემართა,
 ვერა და ვერ მიხვდა ჩემს გულისწადილს დედაჩემი:—„რა გე-
 ჩქარებაო, ხვალაც ეს დღე არის, გიმნაზიაში წასვლის წინ

გიყიდიო.“ რა მექნა—ძალა აღმართსა ჰხნავს, მეც დავემორჩილე ძალას; ოცნებაში გავატარე გაუთავებელი დღე—აღარ თავდებოდა დალოცვილი, ასე ჰგონია, ეძნელება ჩემთან და შორებო და ფიქრობდა:—„უკანასკნელად გხედავ ულურჯ ქუდიანათ, ხვალ კი სულ სხვა იქნებიო.“ მაგრამ ყველას დასასრული აქვს. ამ დღესაც ეგ ბედი მოელოდა.—დაღამდა. დამაძინეს, მაგრამ დიდხანს არ დამეძინა, თვალები ჭერში მქონდა მიჩრებული და რა ფიქრებმა არ გაიელვა ჩემ გახურებულ ტვინში: აგერ მივეჩქარები ლურჯის ქუდით და ვერცხლის ფოლაქებიან ტინასამოსში გამოწყობილი, ხალხი მარტო მე შემომოცქერის და ფიქრობს:—რა ყოჩაღად მიდის ეს პატარა ბიჭი, მერე როგორ უხდება ლურჯი ქუდიო. მე ყურადღებას არავის არ ვაქცევ და მედიდურად მივეჩქარები დანიშნულ ადგილისაკენ.—აგერ გამოჩნდა წითელი შენობაც; შევედი შიგ, მომეგებნენ ამხანაგები და მასწავლებლები მომღიმარე სახით:—„სადა ხარ, კაცო, აქამდინ როგორ არ მოგაგონდით, ჩვენ-კი გელით და გელით!“

—განა მე კი არ ვესწრაფებოდი თქვენკენ, გენაცვალეთ,—უპასუხე მე,—მაგრამ არ მიშვებდნენ.—ამხანაგები ნაღვლიანად აქნევენ თავს, მაგრამ უცბად, ბედნიერ აზრით გამსჭვალულნი, გარს მეხვევიან და აღტაცებით იძახიან: „ახლა ხომ ჩვენი ხარ, ჩვენთან დარჩები, მაგრამ ამისთანა ბედნიერება არ გვჯერაო!“

მე ვარწმუნებ, უსათუოდ დავრჩები მეთქი და ჩემ და იმათ სიხარულს საზღვარი არა აქვს.

წარმომიდგა პირველი გაკვეთილი, გამომიძახეს. — აბა, თავი არ შეირცხვინო, — ვფიქრობ მე.—„მომიგეთ,“—მეუბნება მასწავლებელი, — მიუგე და მერე როგორ მიუგე! ამხანაგები განცვიფრებაში არიან, მეუბნებიან, — შენ გამოჩენილი კაცი იქნებიო.

— უთუოდ, — უპასუხე თამამად.

— ეს მარტო შენა ხარ თუ კიდევ სხვაც არის?! — მკითხა-

ვენ ღიმილით მეორენი.—მე ვარ მეთქი—უბასუხებ და ვბრუნდები ჩემ ადგილას. ამხანაგებს უკვირთ: „რა ყოფილხარ!“—მეც აბრუს არ ვიტებ, მაგრამ გულის სიღრმეში კი, ჰხედავს ღმერთი,—ვფიქრობ და ვკვირობ, მართლა რა ვყოფილვარ მეთქი. სადამდინ წავიდოდა ფიქრთ ფერხული, რომ ფანჯრიდან ჩუმად შემოპარული ამომავალ მზის შუქი თვალებს არა სცემოდა. შევარდენივით წამოვხტი. — ვაიმე, დავიგვიანე, — ვფიქრობდი ფერ-წასული, მაგრამ ჩქარა დავმშვიდდი, — მთელ სახლს ჯერ არხეინად ეძინა. ფანჯარასთან მივჯექ და დედის გაღვიძების მოლოდინში გასწვრივ ცქერა დავიწყე. მტკვრის მარჯვენა ნაწილი თვალწინ მეშალა. მთელ ქალაქს ეძინა, მხოლოდ ჯერ კიდევ ბინდში გახვეულ ქუჩებში გამოჩნდებოდნენ ხოლმე აქა-იქ ატუზული დარაჯები; მაგრამ აგერ ნელ-ნელა აირივნენ სოფლელნი მწვანელით დატვირთულ სახედრებით. ეს პირუტყვი ამ ქალაქის ნაწილში მამლის დანიშნულებას ასრულებენ. მათი სასიამოვნო მღერა აცნობებდა სიზმრებში გართულ მხარეთელთ, დილის საათმა დაჰკრა და მეტი ძილი აღარ გამოგადგებათო. ჩვენი სახლიც ახმაურდა. არ გასულა საათ-ნახევარი და მე, უკვე ლურჯ ქუდით გამოწყობილი, მივეჩქარებოდი სასწავლებლისკენ.

აგერ მივედი კიდევ და ვაპირებდი უზარ-მაზარ გიმნაზიის კარების გაღებას, რომ შემეხეჩა მალალი, ტან-ჩასხმული, უღვაშებ მოპარსული კაცი, ბჭყვრილა ბუზმენტით მოვლებულ ქუდით თავზე და უზარ-მაზარ ფოლაქებით ლურჯ ტანსაცმელზე. ღიმილით გზა მითავაზა; მაშინვე ვიგრძენ, ეს კაცი ღირეკტორი უნდა იყოს მეთქი, და მორიდებით ქუდი მოუხადე (ჩემი ახალთ-ახალი ქუდი) და ფეხი ფეხს შემოგვკარ, როგორც ზრდილობა მოითხოვდა; მან კვლავ გამიღიმა და უფრო დაბლა დამიკრა თავი.

— რა პატიოსანი ხალხია მეთქი!— ვიფიქრე და მაღლობით შევხედე.

კიბეზე რომ ავდიოდი, შემხვდა ერთი ძველი ნაცნობი,

რომელსაც ხშირად ვხვდებოდი ხოლმე ზაფხულობრომის პატარა ქალაქში. წამავლო ხელი და წამიყვანა ჩვენის კლასისაკენ.

მიუხლოვდით ყვითელ კარებს, რომელზედაც რომაული ციფირები ეხატა; მივხვდი, რომ ამ ოთახში ლათინურს ასწავლიან, მაგრამ თურმე ვსცდებოდი.—როგორც მერე გავიგე, ეგ მხოლოდ იმას ნიშნავდა, თუ რომელ კლასს ეკუთვნის ეს ოთახი.

შევვლით. შიგ ორმოცამდე თავ-შავა და თავ-ყვითელა ბიჭები მიეგებნენ ჩემ ნაცნობს. მე კი ჯერ ამხედ-ჩამომხედეს გაკვირვებით, მერე კი გულიანად მორთეს სიცილი. ერთი თავ-შავა ბიჭი მიუბრუნდა ჩემს მეგობარს და ღიმილით ჰკითხა:

— ეგ წიგნების აკიდო რომელ სხვენში იპოვნე?

მე ჯერ აზრს ვერ მიუხვდი, მაგრამ ვიგრძენ კი იმის სახის მეტყველობაზე, რომ ჩემ შესახებ ამბობდა, მხოლოდ არ ვიცოდი, მწყენოდა თუ არა.—ვაი, თუ ვიწყინო და საწყენი კი არ იყოს, ხომ შევრცხვები; და თუ საწყენია და არ ვაწყენე, ეგ ხომ ჩემს უხეირობას დაამტკიცებს მეთქი. მართალია, მერე მივხვდი, მაგრამ რაღა დროს!

საქმე ის იყო, რომ მე—არა მცოდნემ—რა გაკვეთილები მექნებოდა, ყველა საგნების წიგნები თან წავიდე. ორივე იღლია გავსებული მქონდა და, თუ პირ-წავარდნით აკიდოს არა ჰგავდა, მაინც და მაინც ბევრი საერთო კი ჰქონდა. ჩქარა მოისმა ზარის წკარუნი და მირჩიეს, სადმე ადგილი დამეჭირა. მე კი გაჭიმული; წიგნებით ხელში, კარებთან უძრავად ერთ და იმავე ადგილას ვიდექი.

— დაჯექი სადმე,—მომიბრუნდა და მოწიწებით შემეხვეწა შავ-თავა მოწაფე, აკიდოს რომ შეადარა ჩემი წიგნები: —მხარი დაუმშვენე ვისმე, თორემ საცაა მასწავლებელი მოვადა, ეგრე გამოჭიმული რომ დაგინახოს (მაღალის ტანისა ვიყავი), გული გაუსკდება და გაიქცევა!

საზოგადოდ გულ-ჩვილი ვიყავი და ადვილად დავთანხმდი

მის თხოვნას. — აბა, ამხანაგების ცოდვაში რად ჩავმდებარეყავი მართალია, ძალიან გამაკვირვა მასწავლებლის სიმხალემ და, ცოტა არ იყოს, ეჭვის თვალით შევხედე ჩემს ახალ ნაცნობს, მაგრამ მის გულ-უბრყვილო სახეზე ეშმაკობა სრულებით ვერ წავიკითხე.

კარის ქრაქუნნი მოისმა, მოსწავლენი უცბად აიშალნენ თავის ადგილებიდან და მიაცქერდნენ კარების მჭვრით აბმულ მინას. მეც ავდექი და მივაჩერდი იმავე ადგილს. გამოჩნდა შავ ტანსაცმელში გამოწყობილი, პატარა, ყვითელ-სახიანი კაცი; ერთს წამს არ გაუვლია... კარი გაიღო და შემოვიდა აჩქარებული ნაბიჯით, მაშინვე ვიცანი, რუსულ ენის გამოცდაზე ეს კაცი მკითხავდა კრილოვის იგავ-არაკს და მახსოვს, დავინახე თუ არა, მაშინვე მელიას მივამგზავსე; ახლა ხომ სულ დავრწმუნდი, რომ მელიასთან ბევრი და ბევრი საერთო ჰქონდა. ჯერ ერთი: გალეული, წინ-წასული ცხვირ-პირი, დაუდგარი თვალები, რომელნიც ერთს წუთს ვერ ისვენებდნენ თავის ბუდეში და ხან ერთს მოწაფეს, ხან მეორეს მიაჩერდებოდნენ; მიხვრა-მოხვრა ხომ სულ მელიისა ჰქონდა.

— შენი გვარი, — მკითხა, როგორც კი შემასწრო თვალი, სახელი. მიუგე.

— საქმე ის არის, ჩემო ახლო მეგობარო — მომიბრუნდა რამდენსამე წუთს შემდეგ, — რომ დღეს საწერი სამუშაო ივაქვს იმ მოთხრობის შესახებ, რომელიც გავაცანი კლასს წარსულ გაკეთილზე, — ამიტომ ნება გაქვს, მუშაობაში მონაწილეობა არ მიიღო!

მე ეს, ცოტა არ აყოს, არ მომეწონა. — პირველ დღესვე ჩემ გიმნაზიაში მისვლისას რომ არაფერი გავაკეთო, ეს ხომ ცუდად დამეკვებება მეთქი. მერე თუ ამოდენა ხალხი სწერს, მე რაღა ტიკი-ტომარა ვარ მეთქი, მით უმეტეს, რომ მოთხრობა ოდესღაც წაკითხული მქონდა. — მართალია, იმის გარჩევას არ დავსწრებივარ, მაგრამ განა ისე სულელი და უშნო

ვარ, რომ ჩემთავად ამას ვერ შევძლებ? „ეცადე—მეთქი!“ გა-
ვამხნევე უჩუმრად ჩემი თავი.

— ნება მომეცით, დავწერო! — მიუბრუნდი მასწავლებელს —
სამელნე გადმომაწოდე წაფურჩულე გვერდით მჯდომს და
შეუდექი წერას. — მერე როგორ ვწერდი: ნათელი აზრები ერ-
თი მეორეს ისე ლამაზად ეწყობოდა... — მერე რა მოხდენილი
შესავალი წაუძღვარე! — რა მშვენიერის დასკვნით გავათავე! —
ვგრძნობ, წარმოდგენილი მაქვს, ნათლად ვხედავ, რა აღტა-
ცებით წაიკითხავს ამაღამ მასწავლებელი ჩემს რვეულს — რა
ღიმილით გადმომცემს ხვალ უკანვე უზარმაზარ ხუთიანის ნი-
შნით და როგორ შემაქებს. მივიღებ ქებას, როგორც დამსა-
ხურებულ ფასს — მაგრამ სრულებით არ შევიმჩნევ — არა-
ვინ არ უნდა გაიგოს, რომ მიხარიან.

ისე გავიდა საათი, რომ თავი მალლა არ ამიღია — ვწერ-
დი და ვწერდი. ამ ფრიად მეცნიერულ მდგომარეობიდან ზა-
რის წკარუნმა გამომარკვია. მასწავლებელმა დაუარა მოწაფე-
ებს და რვეულები გამოართვა, ზოგიერთს აჩქარებდა: „ნუ მა-
გვიანებო;“ ზოგიერთს სტუქსავდა: „რა ჭუჭყიანი, ულაზათო
რვეული გაქვსო.“ მე რომ მომიახლოვდა, თამამად გაუწოდე
ლურჯი, ახალთ-ახალი, მტრედივით სუფთა რვეული. რომ მარ-
თმევდა, ღიმილმა გადურბინა სახეზე. — ვიფიქრე: „იციანე — იცი-
ნე, ჩემო კეთილო, მკვებარა გგონივარ, მაგრამ ცოტა, ძა-
ლიან ცოტა მოიცადე, რა ძირიანად შეიცვლება ეგ აზრი
ჩემს შესახებ.“ მართალია, შეიცვალა, მაგრამ .. მასწავლებელ-
მა ჯერ კიდევ ვერ მოასწრო კლასიდან გასვლა, რომ ამოდე-
ნა ხალხი ერთბაშად აიშალა და ეცა კარებს. მეც რას ჩამოვ-
რჩებოდი. ჩავედით უზარ-მაზარ ეზოში, მაგრამ ჩასვლა ვერ
მოვასწარი, რომ უკანვე დაბრუნება მოგვიხდა. ის უსვინი-
დისო ზარი ძალიან მოუთმენელი და ყბედი არსება გამოდგა.
მინამ მასწავლებელი კლასში იმყოფებოდა, იმის შიშით მთელს
საათს პირ-გაკმენდილი იყო, მაგრამ როგორც კი თამაშობა
მოვინდომეთ, ხუთი წუთიც ველარ მოითმინა დალოცვილმა,

დაალო პირი—რეკა და რეკა. რაღას გავაწყობდით; მარტო თითქმის სრულებით არ მეზარებოდა უკან დაბრუნება ცნობის მოყვარულობის გამო, მაგრამ რაც შეეხებოდა ჩემს ამხანაგებს, ეს არ ითქმის.

მეორე გაკვეთილი ისტორიისა გამოდგა; ძალიან მიამა. ისტორია ყველა საგნებს მერჩივნა. რამდენი ტკბილი წუთი მოუძღვნია ამ საგანს ჩემთვის. ფანტაზიით ფრიად დაჯილდოვებული ვიყავ და, როცა რომის ისტორიას ვსწავლობდი, რომაელად გადავიქცეოდი ხოლმე, როცა საბერძნეთისას—ათინელად.

გამოფუტურულ გამხმარ კვახით თავზე, უზარმაზარ კიგოთი ხელში, კიჟინით დავეტაკებოდი ხოლმე კიბის ქვეშ მდგომ ქვევრს, რომელსაც ოცნება გადააქცევდა ხოლმე ადვილად მტერთა ციხედ, ან ციხეში ჩასაფრებული ე. ი. ნაფოტით სავსე ქვევრში ჩამძვრალი, რა უშიშრად და დაურიდებლად ვტყორცნიდი ხოლმე მტერთა გემებს ცოცხიდან გამოძრობილ ისრებს! წარმოდგენილი მქონდა, რომ ისტორიის მასწავლებელი, ან რომაელს უნდა ჰგავდეს, ან ძველ ბერძენსა; ეგრეც გამოდგა. ჩვენი მასწავლებელი მალალი, მშვენიერის სახისა, ზედ გამოკრილი ბერძენი იყო. „რა კარგი კაცი უნდა იყო“ მეთქი, გავიფიქრე გულში და ჩქარაც დავრწმუნდი, რომ ეს ასე იყო. ჯერ ერთი—ჩემ ამხანაგების სახეზე იმის დანახვა სიამოვნების ნიშანსა ჰხატავდა, ე. ი. ღიმილს, რომელიც გაკვეთილის ბოლომდე შერჩათ. და ეს ხომ იმას ამტკიცებდა, რომ მასწავლებელი უყვართ. ისინი კი ცუდს არ შეიყვარებდნენ. მოწათენი, საზოგადოდ, ძალიან ფაქიზის გემოვნების ხალხია. მერე კიდევ ის, რომ მასწავლებელი ხუმარა კაცი გამოდგა და ამაზე კარგს რაღას ინატრებს მოწათის ბუდიდან ამომხტარი გული.

— აბა, გაგვაკვირვე, გვიამბე რამე,—მიუბრუნდა შემოსვლის უმალ ჩემს გვერდით მჯდომ ეშმაკის თვალებიან ბიქს.

— პირველი მოწათე იქნება,—ვიფიქრე გულში.

— დღეს ვერ შევძლებ, — ცოტა შეკრთომით მიუბრუნდა მა მეზობელმა.

— მაინც სცადე, — გაიმეორა მასწავლებელმა, მაგრამ ახლა იმისთანა კილოთი, რომ უარის თქმა შეუძლებელი იყო. სცადა, მაგრამ ვაი ამ ცდას! — გააბა და გამოაბა, აურ-დაურია, რომაელები საბერძნეთში გადაასახლა და ბერძნები იტალიაში დაამკვიდრა.

„დაიღუპა საწყალი“, ვიფიქრე და შებრალებით შევხედე.

— კმარა, კმარა, — შეაწყვეტინა ღიმილით მასწავლებელმა, — რა უბედურებაში ჩაჰყარე ეგ ხალხი, ცოტა შეიბრალებ, ერთს კვირას გაძლევ ვადას, — განაგრძო რამდენსამე წუთს შემდეგ, — ყველა თავის ადგილზე დააბინავე და მერე მიაბე! მეორედ აღარ მოიქმედო ეგ საქმე, — დააბოლოვა დარიგების კილოთი მასწავლებელმა.

— რა მიზეზით დაეცა ტროას ქალაქი? — მიუბრუნდა და ჰკითხა კლასს; რამდენსამე ხელი აიშვირა. მე რალად ჩამოვრჩენოდი სხვებს უკან? — მეც ავიშვირე, — მაშ, მითხარ, რა მიზეზი იყო? — შემეკითხა მე.

— არ ვიცი, ვსთქვი პასუხად. — მართლაც, რალაც არ მახსოვდა ამ სამწუხარო შემთხვევის მიზეზი.

— მაშ, ხელი რად აიშვირე?

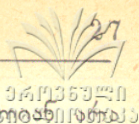
— ი... ი... ისე...

— მაშ, სულელი ყოფილხარ, — ღიმილით მითხრა.

— არა მჯერა, — უთხარი მე.

— დამერწმუნე, — დაამთავრა მან და მეც, რას ვიზამდი, დავთანხმდი.

საკვირველია, ამ ქათინაურმა სრულებით არ დამაღონა, არც ჩემს ქუუა-გონების ეგრე მკაცრად დამახასიათებელზე მომივიდა გული და ამის მიზეზი უნდა ყოფილიყო ჩვენის მასწავლებლის ღიმილი, რომლითაც იგი დაასკვნოდა ხოლმე ყოველ თავის წინადადებას. მართალია, ღიმილიც არის და ღი-

მილიც, ზოგი ღიმილი—შეზავებული დაცინვით, ძალიან სასიამოვნოა. მაგრამ ჩვენის მასწავლებლის ღიმილში მხოლოდ სიყვარული გამოიხატებოდა ჩვენდამი და ვის არ მოულობდა გულს. მე, როგორც ვთქვი, რაინდულად დაუხვდი ამ შეურაცხყოფას. უფრო გასაგებად რომ ვსთქვათ, გულთან ახლო არ მივიკარე. რაც შეეხება კი ჩემს ამხანაგებს, იმათ ძალიან გულთით მოეწონათ ესეთი ჩემი გაკენწლა.

— რა ლამაზი, ხმოვანი გვარი გქონია, — თავის ქნევით, მარცვალ-მარცვალ გამოთქმით მომიბრუნდა ამხანაგი.

— სცდები, ჩემო კარგო, — უპასუხე წარბ-შერქმითა, — ჩემი გვარი სულ სხვა არის.

— ჩემი მეზობელი ურჩობდა.

— წელან მომატყუე, ახლა კი ნამდვილად გავიგე. მაინც და მაინც ტყუილის თქმა არ გეკადრება, — დაასკვნა თავის ქნევით.

როცა შევატყე, რომ სიტყვით ამ უსვინიდისო კაცთან ვერას გავხდებოდი, უფრო ნათელ დამამტკიცებელ საბუთით გაუმასპინძლდი, — მუჯლუგუნი ვკარი გვერდში. მიმტყუნა ბელმა და მასწავლებელმა თვალი არ შეასწრო ჩვენ საუბრის დამთავრებას! ყური კი არ მოჰკრა, როგორც საზოგადოდ მიღებულია, არა, თვალი შეასწრო, რადგანაც საუბრის ბოლო უფრო ადვილი დასანახი იყო, ვიდრე გასაგები. თავი დავლუნე. ჩქარა მომესმა ნაცნობი ხმაც.

— ეგ რა ვნახე! ოი, სირცხვილი, სირცხვილი! რათა შვრებით მაგ საქმესა?

— არ გამცე, — შემეხვეწა ჩემი მტერი და, რომ უფრო გაეჭრა ამ თხოვნას ჩემზე, მუშტიც მომიღერა. წამოვდექი, მაგრამ ხმა კი ვერ ამოვიღე.

— მოდი მაგას ნულარ იზამთ, ცოტა არ შეეხება ჩვენს საგანსა, — მითხრა მასწავლებელმა. ამაში კი ვერ დავეთანხმე: ისტორია წარმოდგენილი მქონდა განუწყვეტელ მუჯლუგუნად.

ხან ბერძნები რომაელთ წაჰკრავდნენ კისერში, ხან სპარსელები ათინელთ უთავაზებდნენ კაი-კაის.

— ნულარ იზამთ,— გაიმეორა მასწავლებელმა. თანხმობის ნიშნად, თავი დავაკანტურე და მეორედ მიუძღვენი მუჯლუგუნი ჩემს მეზობელს, რომელსაც შემთხვევით ესარგებლნა და ჩემს რვეულზე ჩემთვის სრულიად არა სასიამოვნო სიტყვა დაეწერა.

გაკვეთილის მეორე ნახევარი მოთხრობას მოანდომა მასწავლებელმა. აქ კი მუჯლუგუნიც დამავიწყდა და ამხანაგებიც.

— ღმერთო ჩემო, რა პირწყლიანი ადამიანი იყო, რა მხატვრულად დავგინახატა ციხეში მომწყვდეულ მცხოვრებთა მდგომარეობა, ოდეს გარშემო აუარებელი მტერი ერთყათ. ისე ცხადად გვაგრძობინა იმათი ტანჯვა და ვაება უსადსრობისა გამო, რომ ჩვენ აზრით გადაფერინდით იმ ციხეებში და ალყა-შემორტყმულებთან ერთად ვიტანჯებოდით. ეს გარდაქმნა ისე ნამდვილად მოჰხდა, რომ ჩვენის კლასის ფანჯარასთან რომ რომის ლეგიონები გამოჩენილიყვნენ, შესაძლოა შეგვშინებოდა, მაგრამ გაკვირვებით კი არ გაგვიკვირდებოდა. მერე რა უსიამოვნო სახით დაუხვდა ზარის წკარუნს სმენად გადაქცეული კლასი! ეს ხომ იშვიათი შემთხვევაა. საზოგადოდ, ზარის წკარუნს, ისე ნატრულობენ მოწაფეები, როგორც წვიმას გადამხმარი ყანის პატრონი. ახლა კი ნაღვლიანად აიშალნენ და მადლობით გააყოლეს თვალი მასწავლებელს, რომელსაც ამოდენა სიცოცხლე და მიძხიდველობა შემოჰქონდა ჩვენ შორის.

ამ დღეს სხვა გაკვეთილები აღარ იყო და სახლისკენ წასვლა დავაპირე, მაგრამ ამხანაგებმა მიჩიჩეს, სახლში წასვლას მოასწრებ; სჯობია დღეს ისარგებლო ბედნიერ შემთხვევით და მტკვრის ნაპირას გამოგვეყვი სათამაშოდაო. სხვა დროს ან ხუთი, ან ოთხი გაკვეთილი გვაქვს და მაშინ ამას ვერ შეძლებთო.

დღე მშვენიერი იყო. სულმა წამძლია და გავყვენიხსნა
ზე გავედით და მტკვრის ნაპირით გავეშურეთ ერთ კარგა მო-
ზრდილ გორაკისაკენ, რომელიც ჩვენის გიმნაზიის პირდაპირ
მდებარეობდა. ძლივს ძლივობით ავცოცდით დაქანებულ ბი-
ლიკით ჩვენს დანიშნულ ადგილისაკენ. მართლაც მშვენიერი
ადგილი იყო.

მზით სავსე (ენკენისთვეში მზეს კარგი ფასი აქვს) ადგი-
ლის მდებარეობა შეძლებას გვაძლევდა მტკვრის გაღმა მხარი
თითქმის მთლად დაგვენახა. აგერ მარცხნივ მწვანედ, ცოტა
სიყვითლე შერეული, მუშტაიდი მოსჩანს. იქით დიდუბის ბა-
ღები იკარგება ლურჯ სივრცეში. ცის ტატნობზე მიიკლაკნე-
ბა ქუთაისისაკენ მიმავალი მატარებელი. პირდაპირ მოსჩანს
კუკიის სასაფლაო. სხვა და სხვა ფერი ძეგლი, ერთმანეთში
არეული, აჭრელებს მთის კალთას. მარჯვნივ, შორს მტკვარზე
გადადებულია ხიდი. ზედ ხალხი ისე ირევა, როგორც ქიან-
ქველები. ეს მინდორი უთუოდ ოდესღაც სასაფლაო იყო, რა-
დგანაც ბლომად იყო მოფენილი საფლავების ქვებით. კარგი
დასასვენებელი ადგილებია. ცოტა სული რომ მოვიბრუნეთ,
უქვო ვაკე-ადგილი ვიპოვნეთ, შემოვხაზეთ ცარცი, რომე-
ლიც ერთ თადარიგიან ყმაწვილს კლასიდან წამოეღო და შეუ-
დექით ლახტობანას. ეს ფრიად სასიამოვნო გართობაა. მოთა-
მაშენი ორ ჯგუფად იყოფებიან; ერთი ჯგუფი წრეში შედის,
მეორე—წრეს გარედ რჩება. წრეში მყოფი, რაც ძალა და
მოხერხება აქვს, სცდილობს, მოპირდაპირემ ქამარი, რომელ-
საც იგი იცავს, არ მოსტაცოს. ამავე დროს ლამობს როგორ-
მე ფეხი მოჰკრას მოპირდაპირეს, რადგანაც ამის შემდეგ ად-
გილები იცვლება და ვაი წრეში მყოფს და მის ამხანაგებს.
თუ მოპირდაპირეს ფეხი ვერ გაჰკრა და ქამარიც გამოაცალეს,
როგორ უღმერთოდ სცემენ უხეიროს და მის მეზობლებს, რო-
მელნიც ყვედრებით არ ასვენებენ. აი, მეც მეწვია ეგ ბედი.
ყველა დავარწმუნე, რომ მშვენიერად ვთამაშობ მეთქი (თავის
დღეში კი არ მეთამაშნა) და იმათაც ნება დამრთეს, ითამა-

შეო. წრეს შიგნიდან მოვემწყვდიე. თვალის დახამხამების უმაღლვე, ქამარიც წამართვეს და ერთი ლაზათიანად გამიმასპინძლდნენ. ვიხტუნე და ვიყვირე, მცემდნენ და იცინოდნენ, ძლივს ველირსე დასასრულს და გადავწყვიტე, თავის დღეში აღარ მეთამაშა ეს უბედური თამაშობა. ცოტა რომ დავისვენეთ, მტკვარში სიპი ქვების სროლა დავიწყეთ. „თევზები და ხოცოთო.“

— მერე როგორ დავიქერთ დახოცილ თევზებს? — ვიკითხე.

— მოიტვიტოვებს და წყლის კიდეს მოაგდებს. მეც ცქერად გადავიქეცი, მაგრამ ვერც მოტივტივებული, ვერც კიდეს მოგდებული თევზი ვერ დავინახე. მართალია, გამოჩნდა რამდენსამე წუთს შემდეგ რაღაცა წყლის პირზე, მაგრამ, სამწუხაროდ, დაძველებული გობი გამოდგა, როგორც მალე დავრწმუნდით.

— არ გინახავს, როგორ ჩამოგორდება დათვი მთიდგან დაღმა-დაღმა, — დამიძახა ერთ ყვითელ თავა ბიჭმა.

— არა, აბა, როგორ? — უპასუხე.

— „ახლავე,“ მითხრა და, თვალის დახამხამება ვერ მოვასწარი, ჩემი ქუდი გორაკიდან მტკვრისაკენ მიექანებოდა.

— ვაიმე, დამეკირგება, — გავიფიქრე და ბუზლუნით გამოვედევნე ქუდს. ქუდი კი გადარჩა, ქვამ თითქმის წყლის ნაპირას შეიკავა, მაგრამ უბედურად გამტვერიანებული და დაჟეჟილი იყო. მე მრისხანედ მუშტი მოუღერე გადმომდგარ ვაჟბატონს და დაღონებული გავწიე გიმნაზიისაკენ, სადაც წიგნები დავტოვე წამოსვლისას. მეორე დღეს დილის რვა საათზე ისევ გიმნაზიის კარებს მივადექი; დღეს წვიმდა და მე მობუზულს ღვარები ჩამომდიოდა ცხვირ-პირიდან. უთუოდ ამ არა სასიამოვნო დღის წყალობით, გულს სევდა მამწოლოდა. დღეს გიმნაზიის დანახვამ გუშინდელივით აღარ გამახარა.

შესაძლოა ამხანაგების გუშინდელი ხუმრობა მომაგონდა,

მაგრამ არა, სხვა რაღაცა მაწუხებდა—გული რაღაცაში მდგომარეობაში ვიყავი. ჩქარა გამოირკვა ამის მიზეზიც: რუსულის ენის მასწავლებელი რომ შემოვიდა რვეულების დიდი გროვით ხელში, ვიგრძენ, რომ ჩემ გუშინდელ დაწერილის შრომის სვებედი მაწუხებდა და მაფიქრებდა: ნეტავ ძალიან კარგი გამოდგა თუ არა—უხეირობისა კი არ მეშინოდა, ეს რა საფიქრებელი იყო. ღიმილი რომ შევამჩნიე მასწავლებელს ჩემს შემოხედვაზე, მაშინვე დავშოშმანდი. ამხანაგებს დაუგრძელდათ მოლოდინში სახეები, ყველამ თვალები გაუშტერა იმ ლურჯ გროვას, რომელიც მასწავლებელმა თავის წინ მაგიდაზე დასდო. მე მოლოდინში ლურჯ ქუდს ვატრიალებდი ხელში. ღმერთო ჩემო, როგორ დაეტყო ერთის დღის ღელვა-ტანჯვა და თავდადასავალი გუშინ დღით აგრე ახალ და მოხდენილ ქუდს. სხვა და სხვა ფერებით აქრელებული და შეუბრალებლად დაქმუქვნილი, საბრალოდ მიმხერდა და თითქოს თანაგრძობით მკითხავდა: „მე ესე მომექცნენ შენი ამხანაგები, ერთ დღეში ეგრე ვიცვალე სახე—შენ რაღა მოგელის, ჩემო კეთილო პატრონო, სადამდინ შეგრჩება ეგ ღიმილი?“

თანაგრძობით უსმენდი და დასამშვიდებლად ხელიც გადაუსვი.

— გვერდები როგორა აქვს,—მომიბრუნდა ერთი გუშინდელთაგანი ამხანაგი, დამსწრე გორაზე მომხდარ ამბავისა.

— ჩუმაღ, ჩუმაღ,—გაისმა კლასში და ამან მომიკლა პასუხის სურვილი.— „მოგასწრობ მერე,“— ვიფიქრე და მასწავლებელს შევხედე.

მან ჩაახველა, ხმა გაიწმინდა და ღიმილით დაიწყო:

— გუშინდელი სამუშაო ერთობრივ კარგად დაწერილია, ერთმა, ორმა ვერ შესძლო, მაგრამ მეტს რომ ეცადნენ და მომეტებულის ბეჯითობით შეუდგნენ მუშაობას—მომავალში ისინიც აიცდნენ დღევანდელ სამწუხარო ხვედრსა; სხვათა

შორის, — განაგრძო მან: ერთი ფრიად საინტერესო — შორის აღმოვაჩინე.

„ჩემი იქნება“ მეთქი, — სიხარულით გავიფიქრე და წელშიაღვსწორდი.

მზემ, რომელსაც ამ დროს გაეფანტა ლეგა ღრუბლები, შემოგზავნა თავისი სხივი ჩვენს ოთახში. ამან უფრო გამამხნევავა; ვის არ უგვრძნია შემოდგომის მოღუშულ დღეს სიხარული, ოდეს მნათობი, თითქო თქვენს ნახვას მოწყურებული, გამოებარება ღრუბელთა ბადეს და ათა, ფერად შეითამაშებს უცბად მტვრით ავსილ ოთახში.

— ფრიად და ფრიად სასიამოვნო ამბავი უნდა გადმოგცეთო, — განაგრძობდა მასწავლებელი და მელიის სახე უცინოდა.

„რადას აქიანურებ, დალოცვილო!“ — ვფიქრობდი მე, სთქვი და გაათავე“... ეხლა სრულიად დარწმუნებული ვიყავი, რომ მე შემეხება, რასაც ამბობს, რადგან სხვა რვეულებიდან გამოათრია ჩემი და ხელში დაიკავა.

— ჩვენში გოგოლი გამოჩენილაო, — ამბობდა მასწავლებელი. „ჩემზე ამბობს,“ ვფიქრობდი და ჩემს ადგილას ველარ ვისვენებდი. ამხანაგების სახეზე გაკვირვებას ვკითხულობდი, რადგანაც ისინიც მიხვდნენ, ვის ეკუთვნის რვეული, რაკი მასწავლებელი თვლს აღარ მაშორებდა.

— გუშინ დაუწერია „შეშლილის წერილები,“ — გაათავა თავისი სიტყვა და გადმომცა ჩემი ახალ-ახალი, მტრედით სუფთა რვეული, მაგრამ ახლა კი უზარმაზარ ორიანით დამშვენებული. ირგვლივ სიცილი მომესმა. გული ამემღვრა, მღულარე ცრემლი მოსწყდა თვალებს და ჩემს ლურჯ-თეთრ ქობიან ქუდს დაეცა. „ვგრძნობდი, ღიმილი დიდხანს არ შეგრჩებოდა სახეზეო,“ მითხრა თითქოს მან და დაღუძა. მეც ვსდუმდი.

შ. ქართველიშვილი.

„მზეს ეტრფოდ.“

(უძღვნი ჩემს ზატაკა შეგობას გოგო ბენ-შვილს).

შეპკრთა ნისლი, შესრიალდა,
მთის გადაღმა ვადიკარგა...
ველი ნამით მოიქარგა...
ტოროლას ხმა აწკრიალდა, —
ჰანგნი ზეცად ანატყორცნი.
ტყის ფოთოლიც აშრიალდა,
ნიავის ფრთით დანაკოცნი.

* *

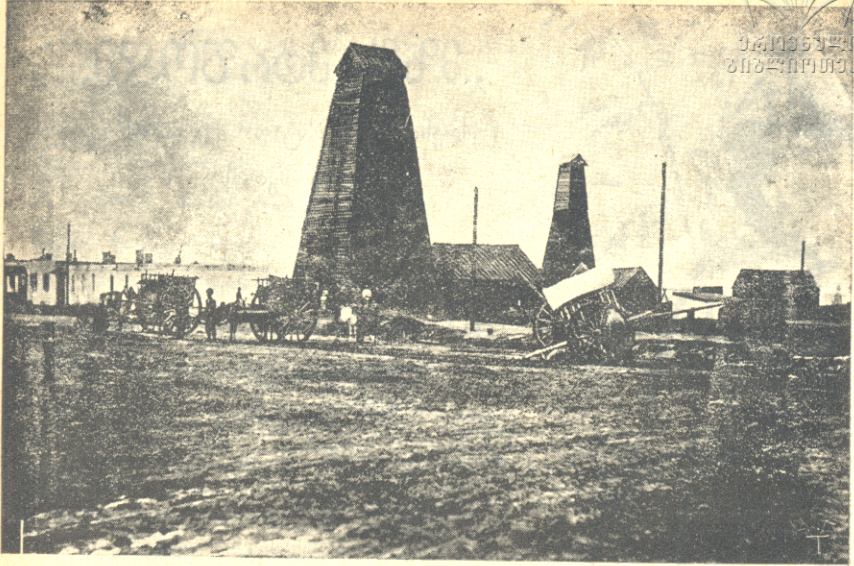
მაღალ მთასაც გაეცინა,
რა იხილა მზისა სხივი;
სიომ ფოთლებს შესსისინა,
ჩამოკრიფა ვერცხლის მძივი...

* *

მთის ნიავი ტყეს კულულებს
უვარცხნის და უზუჭუჭებს;
ვარდს უკოცნის ლალის ტუჩებს,
თანაც ნაზად შესჩურჩულებს:
„მზეს ეტრფოდე, მზეს ეტრფოდე!
მარად მზისკენ ისწრაფოდე!“

კ. აბაშისპირელი.

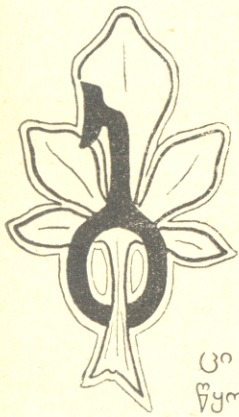

ცეცხლი ნავთის ქარხანაში.

(სურათი ბაქას მუშების ცხაფრებისა).

ა. შირვანზადესი.

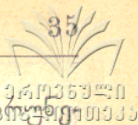
(სომხურით).

ატონო! ქარხანას ცეცხლი წაეკიდა!

ივან გრიგორი მარუთიანცი შუატანი-
სა, მსუქანი და ჯერ კიდევ ახალგაზდა კა-
ცი იყო, ევროპიულ შავ ტანისამოსით გამო-
წყობილი. სავსე, რგვალ და სუფთად მოპარ-
სულ სახის წითელი ფერი ერთ წუთას წაუვიდა სამწუხარო
ამბის გაგონებაზე.

— როდის? რომელ საათზე? რომელ წბრიდან გაჩნდა
ცეცხლი?—ერთობ მოუთმენლად და ბრძანების კილოთი ეკი-

თხებოდა, ორ პატარა თვალის ბაიების სწრაფად გადაბრუნებით და ხელების წინ წაწევით. თითქოს უნდოდა გაცოფებული სცემოდა ბოროტ ამბის მომტან მუშას და იქავე დაეხრჩო.

— ცეცხლი გაჩნდა დაახლოვებით საათის სამის მეოთხედზე, — კანკალით უპასუხა მუშამ და შიშით უკან-უკან დაიწია! — ის იყო, საქმე გავათავე და დასაძინებლად ვემზადებოდი, როდესაც მომესმა რაღაც ქახანი. ხმა ძრიელი იყო, თითქოს მთელი ქარხანა ინგრევია... რამდენსამე წუთს გონება ვერ მოვიკრიბე... არ ვიცოდი, რა მექნა, სად გავქცეულიყავ. როგორც იყო, გონს მოველ და გარედ გამოვვარდი: ის იყო, წინ უნდა გავქცეულიყავ, ერთიც ვნახო, მარჯვნივ, ქვაბების განყოფილებიდან ალ-ნარევი კვამლი ამოდის... მივხვდი, რომ ნავთის დიდ ქვაბებში ერთი განეთქილიყო. ცეცხლი მიდიოდა გასაწმენდ ზეთის განყოფილებისკენ. მუშებს გაეღვიძნათ; ზოგი საცვლების ამარა, ზოგი ჩაცმული, ყველანი მირობოდნენ ცეცხლის ჩასაქრობად. იმ წუთასვე გამოვიქეცი ქალაქისკენ, რომ თქვენთვის შემეტყუობინებინა.

ივან გრიგორიძის მკერდი მოულოდნელ დღევისაგან სისწრაფით ადიოდა და ჩადიოდა. რამდენსამე წუთს გაჩუმებული იდგა და, ცოტა ფიქრს შემდეგ, მიჰმართა ერთს მოსამსახურეთაგანს, რომელნიც პირ-დაღებულნი ყურადღებით უგდებდნენ ყურს მუშის ლაპარაკს.

— ახლავე შეებით ჩემი ეტლი, დაუყოვნებლივ ქარხანაში უნდა წავიდე.

მოსამსახურენი გაცვივდნენ ბატონის ბრძანების ასასრულებლად.

— დამლუბავენ, დამაქცევენ, გამაკოტრებენ, უკანასკნელ სიღარიბეში ჩამაგდებენ, ლუკმა პურის ნატრულსაც კი გამხდინან ეგ დაწყევლილები... ეგ საზიზღრები... შეუბრალებელი ნადირები... ეგ... ეგ, ეგ...;

— ღმერთმა დასაჯოს ის ბოროტი კაცი, ვინც გაბედა

და ეგ ზარალი მოგაყენათ... ღვთის ნებაა, ბატონო, ჩვენ რა უყოთ, ჩვენ ხომ არ უკიდებთ ცეცხლს...

სთქვა თუ არა ეს მუშამა, ქუდით ხელში გაემართა კედლისკენ. ფართო დერეფნის კედელზე დაკიდულ კანდელის შუქმა გაანათა იმისი ნავთით შემურული ტანისამოსი, იმისი შავი და ქუჩუიანი სახე.

მსვილ წარბებ ქვეშიდან ანათებდა არა-ჩვეულებრივის მწუხარების გამომხატველი შავი თვალები. მაგრამ იმის ქალარა შერთულ თმებს ნამდვილი ფერი დაჰკარგოდა, სქელ ქუჩუისა და ნავთის მურის წყალობით.

— მუშა ვინ არის, იმისი ღმერთი ვინ უნდა იყოს! — ყვიროდა ივან გრიგორიჩი გაცოფებულ ლომივითა. — მუშას ღმერთი არა ჰყავს, იმისი ღმერთი ჯოხია. თქვენ რომ ღმერთი გწამდეთ, ერთ წელიწადში ჩემი ქარხანა ორჯერ არ დაიწოდა. თქვენ რომ სინიღისი და გული გქონოდათ, სიცოცხლეს გასწირავდით და ეცდებოდით, რომ თქვენს ბატონს, თქვენს მკვებავს ზარალი არ მოსვლოდა.

მუშა გაჩუმებული იდგა; იცოდა, რომ ივან გრიგორიჩის თავმოწონე ბუნება დიდი მტერი იყო სიტყვის შებრუნებისა, მეტადრე ამისთანა უბედურობის დროს.

— ბატონო, ეტლი მზად არის, — შემოიბრინა მოსამსახურემ.

— მე მივდივარ, შენც ამ წუთსავე გაიქეცი ქარხანაში, — მიჰმართა ბატონმა მუშას.

რამდენსამე წუთს შემდეგ, მოშავო ფერის ცხენებით შემულ მშვენიერ ეტლს ძვირფას თბილ ქურქში შეხვეული ივან გრიგორიჩი მიაქროლებდა ქარხნისაკენ.

ჩრდილოეთის ქარი ჰქროდა, წვიმა ღონივრად სცემდა ეტლის ფანჯრებს და აორკეცებდა ივან გრიგორიჩის ღელვას. თითქო საკმარისი არ იყო ადამიანთ ბოროტება, მუშების გულქვაობაო; ბუნებაც ახლა იჩენს თავის სიმკაცრეს, ონავარ მტე-

რივითაო; რალა ამალამ მოუნდა ასე გრიალი ქარსა, ცეცხლი უიმისოდაც ასე საშიშია ნავთის ქარხანაშიო.

ასეთი ფიქრები აღელვებდა ივან გრიგორიხს ეტლში და იმდენად გაშმაგებული იყო, გეგონებოდათ, სიბრაზით თავის ქარხნის ნავთის ქვაბივით გასკდებაო. დროგამოშვებით, ეტლის ფანჯრიდან გაჰყურებდა შორეულ ცეცხლის სინათლეს და მოუთმენლად უბრძანებდა მეეტლეს: გარეკე, ნუ ზოგავ ცხენებს, ერთი კვირაა მოსვენებულები არიანო.

როდესაც გასცილდა ქალაქს, მეეტლემ ერთხელ კიდევ შემოჰკრა შოლტი ცხენებს და ეტლი გაჰქრა ღამის წყვდიადში.

მუშა კი, გამოვიდა თუ არა ქუჩაში, გაუდგა გზას. ყურადღება არ უნდა მიექცია არც ქარისთვის, არც წვიმისათვის: ბატონს ნაბრძანები ჰქონდა, რაც შეიძლება მალე გაჩნდი ქარხანაშიო. დაგვიანება არ შეეძლო: ამისთანა შემთხვევაში მუშის მცირე დაყოვნებაც კი ბატონის თვალში დიდი დანაშაული იქნებოდა.

ცეცხლ-წაყიდებული ქარხანა ქალაქიდან სამის ვერსის მანძილზე იყო. მუშა გზის შესამოკლებლად ზღვის ნაპირ-ნაპირ მიდიოდა. ფართო ზღვის ტალღების შუილი ღამის წყვდიადში უსიამოვნოდ მოქმედებდა ადამიანზედ და რალაც უცნაურს შიშს ჰბადავდა მის გულში. არც ერთი სულდგმული, არც ერთი ცოცხალი არსება არა სჩანდა ზღვის პირას, იმ შავისა და ბრგე კაცის გარდა, რომელიც ღამის მოჩვენებასავით აჩქარებულის ნაბიჯით მიდიოდა წინ და ქვიშაში ღრმად ეფლობოდა ფეხები. კაცი უცებ შეჩერდა, თითქო რალაც მოაგონდაო და ორივე ხელი გონება-დაუტანებლივ შუბლზე მიიღო; ერთ წუთს გაუნძრევლად იდგა.

— ღმერთო, ჩემი ძმა და პატარა შვილი ცეცხლს დაწყების წინად დაწვინენ დასაძინებლად... მაგრამ სად?... ოჰ, ჩემო უბედურო თავო! სწორედ იმ მხარეს... საცა ქვაბი გასკდა... საერთო ოთახში ციოდა და წუხელ გადავიდნენ ქვაბების განყოფილებაში, ღუმელთან ახლო დავიძინებთო. ღმერ-

თო, ვაი თუ დროზე არ გამოეღვიძათ და, ვინ იცის, უფიდათ!.. ანთებული ნავთი პირდაპირ იმათკენ მიდიოდა... მე უბედურმა თვალი ველარ მოვკარი იმ საცოდავებს!

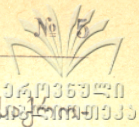
ცის კამარა ცეცხლის ალით გაწითლებულიყო; ქარის გრიალზე ალი გაშმაგებული აქეთ-იქით ედებოდა... მთელი შავი ქალაქი კვამლში იყო გახვეული: მუშამ თავის დაღლილ ფეხებს ძალა დაატანა...

ივან გრიგორიჩმა, მისვლის უმაღლვე, პირველად ქარხანას შეჰხედა და ძლივს იცნო ცეცხლით და კვამლით მოცული შენობა. შავი ქალაქის მცხოვრებნი წრესავით შემორტყმოდნენ ცეცხლს გარშემო ღ, გულზედ ხელებ-დაკრებილნი, შესცქეროდნენ გავარვარებულს ქარხანას. აქეთ-იქიდან ხალხი კიდევ მობრბოდა; მუშების შემურულ სახეს არავითარი მღელვარება არ ეტყობოდა. ამისთანა და ამაზე უფრო დიდი ცეცხლი იმათვის ჩვეულებრივი რამ ამბავი იყო.

— ღვთის გულისათვის... მოდიოთ... მიშველეთ... ნუ შეგეშინდებათ... ფულს მოგცემთ, დავასაჩუქრებ მშველელთ, — დაიძახა პირველად ივან გრიგორიჩმა, რომელიც თავდავიწყებით მირბოდა ცეცხლისკენ.

— ნუ მიუახლოვდებით, ბატონო!.. წინ ნუ მირბიხართ, საშიშია, — დაიძახეს აქეთ-იქიდან ხალხის ბრბოში და უკან დააწვეინეს.

ალი ორ ღონიერ ნაწილად გაყოფილიყო. ერთი გამოდიოდა ერთსართულიან დანგრეულ ბანიდან, კარებსა და ფანჯრებიდან. იწოდა ზეთის საწმენდის განყოფილება. მეორე — თხუთმეტის ნაბიჯის სიშორეზედ მიწურ შენობიდან ამოდიოდა და სწრაფად ედებოდა მთელ შენობას: ცეცხლი მოჰკიდებოდა ნავთის ნარჩენის საწყობს. ამ ორის ალის სვეტის შუა ადგილი ნამდვილ ჯოჯოხეთს ჰგვანდა. ეს შუა ადგილი ქვაბების განყოფილება იყო, სადანაც პირველად გაჩნდა ცეცხლი; ცეცხლის ბრკყალებს ვერა გადარჩენოდა-რა. რამდე-

წყალს მოარბევინებდა, ზოგი კიდევ წყალს ასხამდა მასკორობითა ბებში.

ერთი რიგი მუშებისა ნიჩბებით მიწას აყრიდა ორივე მხრიდან დანარჩენ ნავთ-მოკიდებულ საწყობს.

ივან გრიგორიჩის რამდენიმე მუშა ისე ახლო მისულიყო ცეცხლთან, რომ ბევრს შიშით გული უსკდებოდა იმათ მაგიერ. ბული აღრჩობდა იმ ახლო მისულებს, ცეცხლის სიცხოვლე სწავდა იმათ ნახევრად ტიტველ ტანს, სხვილ-სხვილი ნაბერ-წკლები წვიმასავით სცვიოდა იმათ თავზედ, მაგრამ ისე იყვნენ ჩანთქმულნი თავიანთ საქმით, რომ თითქო არაფერსა ჰგონებდნენ. ყოველ წუთს კი იმათს ნავთით გაჟღენთილ ძონძებს მოელოდა ალივით აპრიალება იმ ბლუჯა-ბლუჯა ნაბერწკლებისგან, რომელსაც გაონავრებული ცეცხლი ისვროდა აქეთ-იქით. ამ მოსალოდნელ უბედურების ასაცდენად ზოგიერთი მქრობელი მუშა იმ საცოდავებს ასხურებდა წყალს პატარა შხაპუნებითა.

სუბუქის ქკუის ბრბო ხშირად სცდილობს თავის გასართობად გადააქციოს საზარელი სანახაობა და იქაც კი იპოვნოს რამე თავის ველურ ინსტიქტების დასაკმაყოფილებლად.

— ჩვენც ავდგეთ და ვასხათ წყალი, ვინც ცეცხლთან ახლოა, — ამბობდნენ თითო-ოროლანი და უსირცხვილოდ იცინოდნენ.

— აბა, წადით წინა და ჩვენც აქედან მიწას მოგაყრით, — ოხუნჯობდნენ ახლა სხვანი.

— რა ცეცხლია, ბიჭებო, მწვადების ასაშიშინებლად, — ამბობდა ერთი უღვაშების გრეხით.

ცეცხლი მატულობდა... ბრბომ ვერ გაუძლო სიცხეს და დაიწყო ნელ-ნელა უკან დაწევა.

(დასასრული იქნება)

კ. უ.

შირვანზაღე.

(აღექსანდრე მოკესიანი).

21 მ.ისს, ჩვენი ახლო მეზობელი სომეხთა მადლიერი
ერი 30 წლის იუბილეს უმართავს ბელეტრისტს შირვანზა-
ღეს. შირვანზადე ფსევდონიმია აღექსანდრე მოკესიანისა. ბ-ნი
მოკესიანი სომეხთა ერის თავ-მოსაწონებელი დიდება და მშვე-
ნებაა. ის ითვლება ერთ საუკეთესო, ნიჭიერ, საყვარელ ბე-
ლეტრისტად. როგორც მის ბიოგრაფიის წაკითხვიდან გაი-

გებთ—სწავლის განგრძობა არც კი ღირსებია—მდიდარი ხის შვილს მოულოდნელმა სიღარიბემ უსწრო და მაღალის სწავლის მიღების გზა დაუხშო. ამ მიზეზით ბევრი გაქირვება გამოსცადა.—იმსახურა სხვა და სხვა ადგილას, გაეცნო მდაბიო მუშა ხალხს, და მისი გაქირვება, მდიდრისაგან ღარიბის დაბეჩავება თავის მოთხოვნებში ნიჭიერად გამოხატა. ამიტომ ჩაგრულთ მოსარჩლე მწერლად ითვლება. ვინც გულის ყურით წაიკითხავს ამავე ნომერში დასტამბულ შირვანზადეს მოთხოვნას „ცეცხლი ნავთის ქარხანაში“-ის, უჩვენოდაც მიხვდება, ვინ არის შირვანზადე და რამდენად სასარგებლო და საყვარელია ასეთი მოღვაწე. საზოგადოდ მწერალი, პოეტი, მარტო რომელისამე ერის საკუთრება არ არის; ის მთელ საკაცობრიო საქმეს ემსახურება, მაშასადამე მთელ ქვეყანას ეკუთვნის. ამისათვის, განურჩევლად ეროვნებისა, ყველა ვალდებულია იცნობდეს ასეთ მოღვაწეს.

ჩვენც გავიცნათ პატივცემული იუბილიარი და, სომხებთან ერთად, უსურვოთ ხანგრძლივი, ნაყოფიერი, ქვეყნის სასარგებლო სიცოცხლე. მათ დღესასწაულს ჩვენი მხიარულება შეუერთოთ და, როცა სომხები მალე 21 მაისს სომხურად „კეცე-კეცეს“ დასძახებენ ჩვენც ჩვენის ქართულის ვაშა, ვაშათი დავაჯილდოვოთ.

შირვანზადე დაიბადა 1858 წ. შამახაში. პირველ-დაწყებითი სწავლის მიღების შემდეგ სომეხთა სასწავლებელსა და სამაზრო სასწავლებელში, ბაქოს რეალურ სასწავლებელში მოინდომა შესვლა, მაგრამ, მამის გაკოტრების გამო, ვეღარ მოახერხა და ადგილობრივ საბოქაულოში შევიდა გადამწერლად. მალე შეატყო, პოლიციელად ვერ გამოვდგებო და თავი დაანება იქ სამსახურს. 1875 წ. წავიდა ბაქოს, სადაც წელიწად-ნახევარი საგუბერნიო სამმართველოში იმსახურა გადამწერლად. მალე ბუხჰალტერობა შეისწავლა და ნავთის ერთს ქარხანაში შევიდა ბუხჰალტრად. სწორედ ამ დროს გაიგო მ—მ, მწიგნობრობა არსებობს ქვეყანაზედაო. პირველში რუ-

სულად დაიწყო კორესპონდენციების წერა რუსულ გაზეთებში. შემდეგ თავი დაანება ამ საქმეს და სომხურად დაიწყო წერა „მზაკში“ 1879 წ. 1883 წ. ამავე გაზეთში დაიბეჭდა მისი პირველი მოთხრობა „ცეცხლი ნავთის ქარხანაში“, რომელმაც მაშინვე მიიპყრო საზოგადოების ყურადღება.

სომეხთა მხატვრულ ლიტერატურაში უ—მ პირველად დაასურათა ცოცხლად—რამდენად უმნიშვნელოა მდიდარ მექარხნეთათვის მუშის სიცოცხლე. 1884 წ. ტფილისში გამოსახლდა და ხელი მიჰყო სამწერლო მუშაობას, თანამშრომლობდა ჟურნალ „არძაგანქში“.

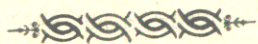
მას შემდეგ უ—მ გამოაქვეყნა ერთი-მეორეზე უკეთესი ნაწარმოებნი: „ნოქრის დღიურიდან“, „ნამუსი“, „არამბინი“—„არსენ დიმაქსიანი“ მეტადრე „ქაოსი“, რომელიც მის ნაწარმოებთა შორის უკეთესთაგანია.

უ—ე რეალურ მიმართულებების საუკეთესო წარმომადგენელია სომხურ ლიტერატურაში. მის მოთხრობათა სიუჟეტი ქალაქის ცხოვრებიდანაა აღებული.

უ—ე სომეხთა შორის ცნობილია, როგორც საუკეთესო საყვარელი ბელეტრისტი და დრამატურგი; გაბრიელ სუნდუკიანცის შემდეგ, პირველი ადგილი უჭირავს სომეხ დრამატურგთა შორის.

უ—ეს ნაწერთა უმთავრესი ღირსებაა: პსიხოლოგიური თანდათანობა, ყოფა-ცხოვრების, ზნე-ჩვეულებების აღწერა და ტიპების კარგად დასურათება.

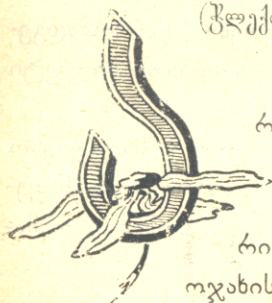
რუსულად და ფრანგულად გადათარგმნილია მისი რამდენიმე მოთხრობა და პიესა. ქართულად „ცეცხლი ნავთის ქარხანაში“-ს გარდა, გადათარგმნილია ორი საუკეთესო პიესა: „ნამუსისათვის“ და „ევგინე“.

ყვავილის ღვინის წყაული *).

(ქლეკის წინააღმდეგ* საბრძოლველად).

რა მგონია, ჩვენის „ნაკადულის“ ნორჩმა მკითხველებმა არ იცოდნენ, რა საშიშარი, რა შეუბრალებელი სენია მთელის კაცობრიობისათვის ქლეკი. ვინ მოსთვლის, რამდენ ოჯახისთვის გამოუცლია მარჩენალი, ოჯახის ბურჯი მამა, რამდენი ძუძუმწოვარა ბავშვისათვის წაურთმევია საყვარელი დედა. ვინ დასთვლის, რამდენ მუშისთვის უდროოდროს დაუღუნებია მშრომელი მარჯვენა. ვინ იცის, რამდენი ახალგაზრდა დასთხოვია სწავლას, რადგან ამ სენით დაავადებულს ვეღარ შესძლებია სწავლის განგრძობა.

ვინ შესძლებს ჩამოსთვალოს, რამდენ პოეტს, მგოსანს, საზოგადო მოღვაწეს ვერ მოუსწვრია გამოეთქვა თავისი აზრი, ვერ დაუმთავრებია ქვეყნის საკეთილდღეოდ განძრახული ფიქრი. რამდენ უდროვოდ დაკარგულ ახალგაზრდა მოღვაწისათ-

*) სურათებში ნაჩვენებია უმაღლეს კურსების მსმენელი ქალები, რომლებიც თბილისში ყვავილებს ჰყიდდნენ 20 აპრილს.

ქართული
ლიტერატურის
ქრონიკა

ვის გვითქვამს უკანასკნელი სალაში „მშვიდობით საუკუნოდ“ ვინ უწყის, რამდენი საუნჯენი დავმარხეთ ჩვენა? დიად, ქლექი ყოვლად საშიშარი სენია. მის საშიშროებას აძლიერებს, სხვათა შორის, ის, რომ გადამდებია; საშიშარია მით, რომ ყველას ერთნაირად ავლებს შეუბრალებელ სიკვდილის ცელს. მისთვის ერთია მდიდარი და ღარიბი, ქალი და კაცი; ერთნაირად ასწულებს, როგორც თბილ სამხრეთის მცხოვრებს, ისე ცივ ჩრდილოეთისას. ამ რიგად, ქლექი მთელის კაცობრიობის, მთელის ქვეყნის საერთო დაუნდობელი, მუხანათი მტერია. ქლექის საშიშროება მეცნიერებამ დიდი ხანია აღიარა და ძრიელ ბევრი მეცნიერი შეეცადა მოეგონა უებარი რამ წამალი, მაგრამ ცდა ჯერ ჯერობით ამაო დარჩა; უებარ წამალს კი ვერ მიაგნეს, მაგრამ, სამაგიეროდ, აღმოაჩინეს გასაფრთხილებელი საშუალება, მიგვითითეს იმაზე, თუ როგორ დავიცვათ თავი, გვიჩვენეს გზა, თუ როგორ შეიმსუბუქოს ავადმყოფმა თვისი მწარე ხვედრი. და ვინც მეცნიერ ექიმების რჩევას დაიჯერებს და ექნება საშუალება, კარგის მოვლით და ფარეზობით მეტს იცოცხლებს.

ქლექთან საბრძოლველად ხალხის კეთილდღეობის მოქირნახულებებმა ჰავით საღ, მთიან ადგილებში დააარსეს ავადმყოფთა თავშესაფარი. ასეთ ადგილებს ეძახიან „სანატორიებს“. სანატორიებში იღებენ ქლექის ნიშნებით სწულებს და იქ დიდის ფარეზობით უვლიან. სანატორიები ზოგან მარტო მცირე წლოვანთათვის არის მოწყობილი. ცხადია, ყველა ამას დიდი ხარჯი ექირება, მით უმეტეს, რომ სანატორიებში ღარიბთათვის უფასო საწოლებია. საზოგადოდაც ფასი ყველასათვის ხელმისაწვდენია. ყველა ამას ახერხებენ მით, რომ ამ სანატორიებს საზოგადოება ეხმარება.

რაკი ქლექი კაცობრიობამ საერთო მტრად დასახა, მთელი ქვეყანა საერთო საბრძოლველად მოიწვია. ბევრ ადგილას დააარსდა „ქლექთან მებრძოლი საზოგადოება.“ ყველა სხვა და სხვა კუთხის საზოგადოებამ გადასწყვიტა შეერთდეს და შეერ-

ქართული
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
აკადემია

თებულის ძალ-ღონით სასტიკად შეებრძოლოს კლექს. შეიმუშავეს საერთო ბრძოლის გეგმა და ქვეყანას ამცნეს: „შევრთდით ყველანი და ერთობით ებრძოლეთ მტერსაო“.

ყოველგვარ საქმეს სჭირია განსახორციელებელი ღონისძიება, — ფული—და, რაკი კლექი საეროო მტერია, მისი მოსაგერებელი ფულიც ყველამ უნდა გამოიღოს; ყველა ვალდებულია, რითაც შეუძლია, საზოგადოებას დაეხმაროს.

დღეს ფულის შესაგროვებელ საშუალებად მიღებულია „გაზაფხულის პირველ ყვავილის დღესასწაული“.

ამისი პირველი მაგალითი ევროპის პატარა სახელმწიფო შვეციამ მოგვცა. იქაურმა კლექთან მებრძოლმა საზოგადოებამ 1908 წელს დაადგინა პირველ მაისს (ჩვენებურად 18 აპრილს) სპატიო კაცებმა და ქალებმა ყველა თვალ საჩინო ადგილას, ქუჩაში, მალაზიებში, თეატრებში, ბანკებში, რკინის გზის სად-

გურებზედ და სხვაგან ჰყიდონ უბრალო ყვავილი ათ „იერთ“ (თითქმის შაურად). პირველი დღესასწაული ბრწყინვალე გამარჯვებით დასრულდა. საზოგადოების თანხას ერთის დღის შემოსავალი 78 ათასი მანეთი მიემატა. შვეციას წაჰბაძა ფინლიანდიამ და ევროპის სხვა სახემწიფოებმა.

შარშან რუსეთშიც დაადგინეს და შემოიღეს ყვავილის დღე ყოველ 20 აპრილს. წელს მთელ რუსეთის მოზრდილ ქალაქებში გაიმართა ასეთი დღესასწა-

ული. სხვათაშორის, 20 აპრილს ჩვენს, საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში, ქალაქ ტფილისსაც საღმრთადასწაული ელფერი ედო.

ღილიდანვე საპატიო ქალ-ვაენი ქუჩა-ქუჩა დადიოდნენ და გამვლელ გამომვლელს ზრდილობიანად უბრალო თეთრ გვირილას ყვავილს სთავაზობდნენ. ვაჟს ყვავილით სავსე კალათი ეჭირა, ქალს კი ყულაბი, სადაც ყვავილის მყიდველი თავის წვლილს აგდებდა. პირველ დღესასწაულს საზოგადოება თანაგრძნობით მიეგება და ერთს დღეს ხუთი ათასი მანეთი შეგროვდა. ყვავილს სიამოვნებით ყიდულობდა მდიდარი და ღარიბი, ნასწავლი და უსწავლელი. შეჰხედეთ ამ ხევისურებს, რა

კმაყოფილი სახე აქვთ, რა თავმომწონედ იყურებიან, ყვავილი უყიდიათ, გულზე დაუბნევიათ და სიამოვნებას გრძნობენ, რომ ამ მთის შვილებმაც საზოგადო საქმეს თავის ნაოფლარი გროში შესწირეს.

იმედია, შემდგომი ასეთი ფრიად საკაცობრიო სასარგებლო დღესასწაული უფრო ფართოდ და მეტი ნაყოფიერებით გაიმართება: სხვაგან მარტო ყვავილების გაყიდვას არ სჯერდებიან, ყველა საჯარო ადგილას მცოდნენი შეგროვილ ხალხს უკითხავენ ქლექის შესახებ ლექციას, გაზეთებში ჰბეჭდავენ ხალხის გასაგებად დაწერილ წერილებს, ავრცელებენ წიგნაკებს და სხვა.

დაწმუნებული უნდა ვიყოთ, რომ საერთო იერიში ქლექს ძრიელ მალე გააგდებინებს ხელიდან სიკვდილს ცელს.

აპ. წ—ძე.

თეთრი სამოსელი.

(დასასრული).

ე უამისოდ სიცოცხლე არ შემოდლიან; მზადა ვარ ეხლავე დაგმორჩილდეთ, წავალ, მოვილაპარაკებ ამხანაგებთან.

ამ გვარად ჩამოიარა ყველა სტუმრები მოხუცმა და სხვა და სხვა დაპირებით უღვიძებდა ლალატს გულში თავიანთ მეფისადმი.

გათავდა ნადიმი. სტუმრები წავიდნენ. გზაზე მოილაპარაკეს ერთმანეთში და გადასწყვიტეს, შეეშინებინათ თავიანთი მეფე, ერჩიათ მისთვის დამორჩილებოდა მძლეველთა მეფეს, თორემ ცუდად იქნება საქმეო. ასე რომ ძლიერების მეფე დამორჩილდა მძლეველთა მეფეს; გახარებულმა მეფემ წარუდგინა თავის ქალს ბრწყინვალე დიდკაცობა დამორჩილებულ მეფისა. ფოლადის, რკინის და სპილენძის ტანისამოსი მზესავით ბრწყინავდა მათზე.

— წაიყვანეთ ახლავე, გამაშორეთ აქედგან, თორემ მავათი შუქი დამაბრმავებს, — წამოიძახა ქალმა.

— შეილო, გაიცანი, იქნება რომელიმე საქრმოდ გეწონოს, — უთხრა მამამ.

— რითი, მამავ? იმითი ხომ არა, რომ რკინა მათზე იმდენია, რამდენიც მგონი თითო რკინის მალახიაში არ მოიპოვება, ან კიდევ იმითი, რომ თავიანთ შუბზე შეუძლიათ ხუთი ჩვენი ჯარის კაცი მძივივით ააგონ? ამ ღირსებისათვის მე მათი მოწონება არ შემეძლიან, სხვებრ-კი ჩვენებს ჰგვანან და მათთან ცხოვრება ჩემთვის მოსაწყენი იქნება.

დაღონდა ძრიელ მეფე და, ცოტა მაინც რომ გართულიყო, ახლა ომი ცბიერებთან განიზრახა.

ცბიერები სცხოვრობდნენ მიუვალ ჭაობებში; ძნელი იყო მათთან მისვლა. დიდ ძალი ჯარი შეაკლა მეფემ იმათ ომში და ვერ დაიმორჩილა. ათასნაირ ხერხით შეიტყუებდნენ მტერს ჭაობებში, სადაც ყელამდის იფლობოდნენ, ან კიდევ შეიტყუებდნენ დაბურულ ტყეებში, ცეცხლს წაუკიდებდნენ ტყეს და შიგ ამოხოცდნენ ხოლმე მტრის ჯარს.

გონიერმა მოხუცმა უთხრა მეფეს:

— ვერასოდეს ამ ომს ვერ გაათავებ, თუ სიმართლით მოექცევი. დამიჯერე ცბიერთან ცბიერად უნდა იომო და იქნება ომი მოიგო. ახლა დააჯერე, რომ მშვიდობიანობა გინდა და, როცა დაგთანხმდებიან, მოიწვიე სადილად და გაუმასპინძლი მოწამლულ საქმელებით; ასე ძალა-უნებურად დაიმორჩილებ.

დაუჯერა მეფემ, მოსწამლა მთელი ჯარი ცბიერებისა; მეფე მათი კი ტყვედ წამოიყვანა თავის ქალთან და უთხრა:

— აი, შეილო, საქრმო მოგიყვანე.

თუმცა მეფე ცბიერთა მეტად ლამაზი იყო, მაგრამ სახე ცბიერი ჰქონდა.

ახედ-დახედა ქალმა და სთქვა:

— მელა რად მინდა ქმრადა?

ამოიოხრა მეფემ და ახლა განიზრახა გალაშქრება მართალთა წინააღმდეგ; თავის განზრახვა გაუზიარა მოხუცს.

— ნუ ინებებ, მეფევე, — უთხრა მოხუცმა. მართალთ ვერ დაიმორჩილებ, ვინც განიზრახა ოდესმე მათი დამორჩილება, თვითონვე დაილუპა, ესენი კი ისევ ისე სცხოვრობენ, როგორც ძველად. ან რა გინდა ამ ომით შეიძინო, სიმდიდრე არავითარი არა აქვთ. ჯარს მათ შორის ვერ შეაგროვებ, რადგან არ დაგემორჩილებიან და შენს კანონებს არ მიიღებენ.

— აბა, ვნახოთ, როგორ არ მიიღებენ! — სთქვა განრისხებულმა მეფემ და ბრძანა ჯარის შეკრება საომრად. გაემართა ქვეითი და ცხენოსანი ჯარი; წინ მეფე მიუძღოდა, მშვენიერ ცხენზე მჯდომი.

როცა მიუახლოვდნენ სამეფოს, მეფეს გაეცინა და სთქვა:

— მართალი ყოფილა ჩემი მოხუცი; რა არის აქ სახარბიელო, რომ ვეომები?

მართლაც, ქალაქი ქალაქს არა ჰგავდა, დიდი სოფელი პატარ-პატარა სუფთა ქოხებით, დიდ სასახლეების მაგივრად. ქალაქს გარს ჰქონდა შემორტყმული დაბალი გალავანი ალყაფის კარებით. გალავან გარედ ყანები იყო. მეფემ უბრძანა ჯარს სულ დაეთელათ ყანები; როცა ჯარი შეუღდა მეფის ბრძანების ასრულებას, გაიღო ალყაფის კარები, გამოვიდა ღრმად მოხუცებული კაცი, უბრალოდ, მაგრამ სუფთად ჩაცმული, ჩაკეტა კარები და მიუახლოვდა ჯარს.

მეფეც მივიდა მასთან; ამ ნაირად ორი მეფე დაუპირდაპირდნენ ერთმანეთს.

— რისთვის მობრძანებულხართ აქა? რად გვიოხრებთ აქაობას? — დაეკითხა მეფე მართალთა.

— შენ ვინა ხარ, რომ მიბედავ ეგრე ლაპარაკს? — მიუგო მეფემ მძლეველმა.

— მე ვინა ვარ? მეფე ამ პატარა სამეფოსი, — სთქვა მოხუცმა.

— შენ მეფე ხარ? — განცვიფრებით დაეკითხა მეფე, რომელმაც უკან დაიწია, რომ უფრო კარგად გაესინჯა ეს უცნაური მეფე.

— სად არის შენი გვირგვინი, პორფირი და სკიპტორა?
რათა ხარ ქალამნებითა?

— მე უპირველესად მუშა ვარ, და რა მოსახერხებელია
მუშაობა სამეფო გვირგვინ-სამკაულითა?!

— კარგი მეფე ყოფილხარ, თუ მიწასა ჰხნავ! შენს ქვე-
შევრდომებს უკეთესი მეფე უნდა ჰყავდეთ. შემისვი ქალაქში,
მე ვიქნები მათი მეფე.

— რა ანგარიშია შენთვის აქ მეფობა? ჩვენ ღარიბნი
ვართ, არა გვაქვს არც ოქრო, არც ძვირფასი ნივთები, რომ
ჩვენგან ხარკი აიღო.

— მე მსურს—ჩემი კანონებით იცხოვროთ,—მიუგო მძლე-
ველმა მეფემ.

— ამათ თავისი კანონები აქვთ, უკეთესი არ უნდათ. პი-
რველი კანონია—შრომა, მეორე ურთიერთის სიყვარული და
ღახმარება, მესამე—უშიშრობა; არავისი და არაფრისა არ
ეშინიანთ.

— მე სხვა კანონებიცა მაქვს და, გარდა ამისა, მაინც
ჩემი ეშინოდეთ.

— ეგ შეუძლებელია,—მიუგო მოხუცმა.

— ენახოთ! მომეცი გასაღები!

ვერ მოგცემთ.

— მაშ, უნდა მოკვდე.

— მომკალ და შემდეგ წაიღე. —უთხრა მართალთა მეფემ.
ამ დროს ერთმა ჯარის კაცმა ჩაჰკრა ხანჯალი და მოკლა
მოხუცი მეფე.

მკვდარს ამოართვეს გასაღები ქალაქისა და შევიდნენ.

ქალაქის მეიდანზე შეგროვილიყო ხალხი. გამოვიდა მო-
კლულ მეფის ვაჟი და დაეკითხა, რა გნებაეთო.

— მე მსურს, რომ შენმა ხალხმა მიმიღოს მეფედ და ჩე-
მი კანონებით იყოს,—მიუგო მძლეველმა მეფემ.

— არ დაგეთანხმებიან,—მოახსენა მეფის ვაჟმა.

განრისხდა ამ სიტყვებზე მეფე მძლეველი და უბრძანა და-

ედოთ ბორკილი მეფის ვაჟისათვის, გაეგზავნათ საჩქაროდ თავის სამეფოში და იქ ციხეში ჩაესვათ. თვით მეფე კი დარჩა აქვე; უბრძანა სარჩობელას ამართვა მეიდანზე; შემდეგ დაეკითხებოდა თვითეულ კაცს, თანახმა ხარ თუ არა მიიღო ახალი კანონებია და, ვისგანაც უარს მიიღებდა, მაშინვე არჩობინებდა; ამ რიგად დაარჩობინა მთლად ამ პატარა სამეფოს მცხოვრებნი. დარჩა მხოლოდ მეფის შვილი, რომელიც მიიყვანეს მძლეველთა სამეფოში. როცა ციხეში მიჰყავდათ, მეფის ასული იჯდა თავის სასახლის ფანჯარასთან, დაინახა შებორკილი ყმაწვილი და იკითხა მისი ვინაობა; როცა გაიგო, ვინ იყო და რისთვის იყო დასჯილი, ძლიერ გაუკვირდა. თავის სიცოცხლეში არ ენახა მამის მოწინაღმდეგე და მოისურვა მისი ნახვა.

მეფის ვაჟი იწვა დამძალ ჩაღაზე ციხეში. ამ დროს მოესმა კარების გასაღების ჩხარუნნი, წამოიწია, ეგონა ჩემი მეგობრები მოვიდნენ სანახადად და ძრიელ გაუკვირდა, როცა დაინახა მდიდრულად მორთული მშვენიერი ქალწული. ორივენი ერთმანეთს განცვიფრებით შესცქეროდნენ ცოტა ხანს, ქალმა პირველმა დაილაპარაკა:

— მე მეფის ასული ვარ, მოვედი შენ სანახავად, მითხარ, რა გსურს. ახლავე უბრძანებ ჩემს მსახურებს მოგიტანონ ყოველივე.

— არაფერი არა მსურს, ყველაფერი მაქვს; პური და წყალი, ჩაღა-ლოგინად, მხოლოდ თავისუფლება მწყურია და მისი მოცემა შენ ხელთ ხომ არ არის?

— მამა ჩემი მოგანიჭებს თავისუფლებას, თუ მის კანონებს მიიღებ და დაუმორჩილდები.

— თუ არ დავმორჩილდი?

— უთუოდ სიკვდილით დაგსჯის, — წაიჩურჩულა ქალმა.

— თუ მაგრეა, ბევრ ხანს არ დამრჩენია სიცოცხლე, — დამშვიდებით სთქვა ვაჟმა.

მეფის ასულს ძრიელ გაუკვირდა, როცა დაინახა, რომ

ასეთი ახალგაზრდა კაცი ისე დამშვიდებით ლაპარაკობს დიღზე, თითქო არ ენანება სიცოცხლის დაკარგვაო.

— არ გეშინიან სიკვდილისა?

— არაფრისა არ მეშინიან, — უთხრა ყმაწვილმა.

— მოწყენილობისა? — დაეკითხა ქალი.

— რისა? მოწყენილობისა? ჩვენს სამეფოში არავის არ გაუგონია, რა არის მოწყენა, მოწყენილობას ადგილი იქა აქვს, სადაც უსაქმობაა; ჩვენს კანონებში კი გვიწერია: ყველამ უნდა იზრომოს და ყველა მოეხმაროს ერთმანეთსო, ჩვენ ამ კანონს წესიერად ვასრულებთ და დრო არა გვაქვს მოწყენისათვის.

დაფიქრდა მეფის ასული და ცოტა ხანს შემდეგ უთხრა:

— მიაბე, რა კანონები გაქვთ და როგორ სცხოვრობთ?

ხელმწიფის შვილმა უამბო, თუ როგორ დულდა დილიდგან საღამომდის მუშაობა მართალთა სამეფოში, როგორ უყვარდათ ყველას ერთმანეთი, მთელი ერი როგორ ცხოვრობდა მეგობრულად, ვით ერთი ოჯახი; მტერი თუმცა ხშირად მოდიოდა ჩვენთან საომრად, მაგრამ ვერ იმორჩილებდა ჩვენს ერს ვერც ვერცხლით, ვერც ოქროთი, ვერც ცეცხლით და ვერც მახვილით, ვერც საშინელ სასჯელით, იმისთვის რომ ხალხს არაფრისა არ ეშინოდაო; მათ შორის, შურს, მტრობას ადგილი არა ჰქონდა არასოდესო.

— გიყვარდათ და არაფრისა გეშინოდათ? — გაიმეორა მეფის ასულმა და საჩე გაუბრწყინდა.

როცა ქალი ციხიდგან სასახლეში დაბრუნდა, ყველა გაკვირვებით შესცქეროდა და ამბობდნენ: „მწუხარებამ გაიცინაო.“

როდესაც მეფე დაბრუნდა შინ, პირველად ის ხხარეს, შენმა ქალმა გაიცინაო.

გახარებული მეფე შევიდა ასულთან, ქალი გაბრწყინვებული დახვდა, შემოეგება მამას, გადაეხვია და უთხრა:

... მამავ, რატომ საჩუქარი არა მომიტანე რა?

— არაფერი ძვირფასი არ ჰქონდათ, ჩემო კარგო, გაიღა უბრალო თეთრ ტილოს სამოსელისა.

— თუ სხვა არა იყო რა, ის თეთრი ტილოს სამოსელი მაინც მოგეტანა!

მეფემ საჩქაროდ გაგზავნა კაცი და მოართვეს მეფის ასულს თეთრი სამოსელი, როგორსაც იცვამდნენ მართალთა სამეფოში.

ქალმა სთხოვა მამას, მიეცა მისთვის ნება დასწრებოდა ხელმწიფის ვაჟის გასამართლებას. მეფეს, თუმცა ძრიელ გაუკვირდა, უარი ვერ უთხრა, რადგან ეშინოდა, ვაი თუ კიდევ მოიწყინოსო.

დადგა გასამართლების დღე. ოქროს ტახტზე იჯდა მძლეველი, მარჯვენით უჯდა თავის მრჩეველი მოხუცი, მარცხნით— მშვენიერი ასული.

ქალს ეცვა გრძელი სამეფო ხავერდის პორფირი, თავზე მარგალიტების გვირგვინი ედგა. სახე ისე ჰქონდა მოღრუბლული, როგორც შემოდგომის დღე.

შემოიყვანეს ტუსადი.

მეფე იჯდა სასტიკი, მრისხანე, წარბებ-შეკრული; ხელმწიფის ვაჟი კი იდგა მის წინაშე წყნარი, ბრწყინვალე, როგორც ზაფხულის მზიანი დღე.

— უარ ჰყავ შენი კანონები და გაგანთავისუფლებ, — უთხრა მეფემ.

— არასოდეს! — უბასუხა ვაჟმა და გააქნია თავი. ჯაჭვი ხელებზე შეინძრა და წკრიალი დაიწყო, თითქო იმანაც სთქვა „არაო.“

მეფე აენტო სიბრაზით.

— მე შენ გაწამებ შანთითა და ცეცხლით, თუ არ უარ ჰყოფ შენ კანონებს. — და უბრძანა გაეყვანათ; ჯალათმა გაიყვანა. დიდ ხანს აწამეს საწყალი. როცა შემოიყვანეს, ძლივს მოდიოდა, სახე მადარფაქივით გადაფითრებოდა.

— აბა, ახლა რაღას იტყვი? — ჰკითხა მეფემ.

— არა, უარს არა ვყოფ!— ძლივს წაილაპარაკა საწყალი მამა; წამებას ისე დაესუსტებინა, რომ ძლივს და ლაპარაკობდა, მაგრამ თვალები ვარსკვლავებივით უბრწყინავდნენ. თან პირდაპირ უცქეროდა მეფის ასულს.

მეფეს შეებრალა ყმაწვილი და უთხრა:

— თუ უარს ჰყოფ, იცოდე, ნახევარ სამეფოს მოგცემ; თუ არა და— თავს მოგკვეთავ ამ ხმლითა. მეფემ აიღო ხმალი და ამართა მეფის ვაჟის თავზე.

მეფის ასული თვალს არ აშორებდა ყმაწვილს: ძლიერ ეცოდებოდა ყმაწვილი, მაგრამ იმისი უფრო ეფიქრებოდ, ვაი თუ შეშინდეს და თავის რწმენას უღალატოს.

მაგრამ ყმაწვილმა მოიკრიბა. უკანასკნელი ღონე და ხმამალლა წარმოსთქვა:

— არა!..

განრისხებულმა მეფემ თავის ხელით ჩასცა გულში ხანჯალი. მიუბრუნდა თავის მეგობარ მოხუცს და უთხრა:

— შენ არ მითხარი, არ შეიძლება დამორჩილება მართალთაო! აი, ახლა ხომ ჰხედავ. რომ უკანასკნელი მათგანი კვდება ჩემის ხანჯლით.

უეცრად წამოდგა მეფის ასული თავის ადგილიდგან, გადიძრო სამეფო სამოსელი და დადგა მამის წინ თეთრ ტილოს კაბით, ისეთით, როგორც ეცვათ მართალთა სამეფოში.

— სცდები, მამავ, შენ უკანასკნელი მათგანი არ მოგიკლავს; თუ გასურს შენი გახზრახვა შეასრულო, აი, ჩემი გული, ესეც განგმირე მახვილით და მაშინ მოისპობა ის სამეფო. მე ვარ მეუღლე შენგან მოკლულის ხელმწიფის შეილისა; მეც ისევე, როგორც ეს, მზადა ვარ მოვკვდე ჩემის კანონებისათვის!

— ოჰ, უბედურო ჩემო თავო!— საშინელის ტანჯვით წარმოსთქვა მეფემ.

— თუ ჩემი ღვიძლი შეილი მღალატობს, განა კიდევ ღირს ჩემი სიცოცხლე!

ამ სიტყვებთან ერთად ჩაიკრა გულში ხანჯალი და მკვრივად
კვდა მეფე, მძლეველი ყოველთა; მის სამეფოს მართავდა მისი
ასული სწორედ იმ კანონებით, რომელიც ასწავლა მისმა
იეულემ.

ყველანი ამ სამეფოში შეიქმნენ კმაყოფილნი და ბედნი-
ერნი. თუმცა მტერი დაეცემოდათ ხოლმე, მაგრამ ვერავინ
ვერ იმორჩილებდა, იმიტომ რომ, ღონიერი შეიძლება მოი-
სყიდო, ცბიერს აჯობო ცბიერებით, მაგრამ სიმართლეს კი
ვერაფრით ვერ დაიმორჩილებ...

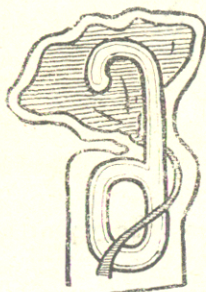
იტა.

მონადირე და ხოხობი.

(იგავი).

ონადირემ დამე ხის ტოტზედ ფრინველი შენიშნა, თოფი ესროლა და მოჰკლა.

როცა ძირს ჩამოვარდნილი ხელში აიღო, ბუ აღმოჩნდა.

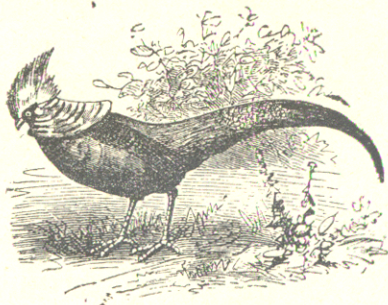
— ფუ, დალახვრა ღმერთმა! — სთქვა წყენით მონადირემ, — ტყუილად დავკარგე ერთი სროლა ტყვია-წამალი, მე სულ სხვა მეგონა და ეს დიდ-თავა მიკიოტი-კი ყოფილა.

— ნუ გენანება ტყვია-წამალი, — გამოვასუხა იქვე მეორე ხეზედ მჯდომარე ხოხობი, მაგისთვის ახია, რაც დაემართა; მოსვენებას არავის აძლევდა, ყველა ააწიოკა, ბუღე არ გადურჩა, რომ ერთის ბარტყისთვის მაინც თავისი ბასრი ნისკარტი არ გაეკრა.

— ბიკოს, — სიხარულით წამოიძახა მონადირემ, — ბუ რომ არ მომეკლა, ხომ არც ეს ხოხობი გამოჩნდებოდა!

მერე თოფს ტუჩი მიუბრუნა, მიხანში ამოიღო, არამკითხე ხოხობი მსწრაფლ წუთი-სოფელს გამოასალმა და, მხარზედ გადაკიდებული, სიამოვნებით სახლისკენ გამოაცუხტუხა.

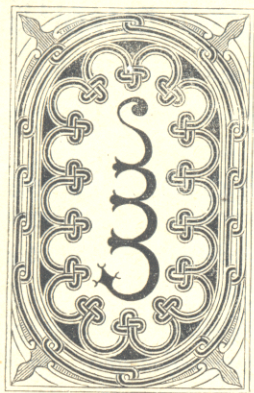
აღ. მირიანაშვილი.

ქ ი მ ი ა.

ჰაერო.

აერის შემადგენელი ნაწილები: გადავიდეთ ახლა ჰაერზე. წინად გითხარით რომ ჰაერში არის ჟანგბადი. ეს გაზი ანთებს წყალმზადს და მასთან ერთად აჩენს წყალს. სწავეს გოგირდს და მას-

თან აჩენს გოგირდის გაზს. ჰაერში, ჟანგბადის გარდა, სხვა გაზებიც არის გამქრალი წუმწუმა ხომ არ ინთება ჰაერში? წმინდა ჟანგბადში კი მაშინვე ინთება, სჩანს ამ გაზის გარდა ჰაერში კიდევ სხვა ნივთიერებანიცაა, რომელიც უშლის წუმწუმას ნთებას. მართლაც, ჰაერში ჟანგბადს მხოლოდ მეხუთედი ნაწილი უჭირავს, სხვა დანარჩენ, ოთხ-მეხუთედი ნაწილი აზოტია. ჰაერში სხვა რამდენიმე გაზიც არის, მაგრამ ისეთ უმნიშვნელო მცირე ნაწილს შეადგენს, რომ შეუცდომლად შეგვიძლიან ჩავთვალოთ ჰაერის შემადგენელ ნაწილებად ოთხი მეხუთედი აზოტისა, და ერთი მეხუთედი ჟანგბადისა

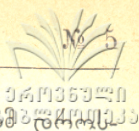
აზოტი.—ჰავლე, როგორ შეიძენდი ჰაერიდგან აზოტს? —ჰაერიდგან ავილებდი მთლად ჟანგბადს და ჰაერში მარტო წმინდა აზოტი დამრჩებოდა.—ვერ მივხვედრილვარ, რა გზით მოახერხებდი მავას?—ჰაერს მიუმატებდი წყალმზადს და ავანთებდი. ჟანგბადი წყალბადს შეუერთდება, წყლად გადიქცევა და ჰაერში აზოტი დამრჩება.—მშვენიერი აზრია. ქიმიკოსებიც ეგრე იქცევიან, მაგრამ ჩვენ ეგ ხერხი არ გამოგვადგება, რადგანაც ამისთვის დაგვჭირდება ქიმიის ძვირფასი იარაღი. ხომ

იცით, რომ წყალბადი, ჟანგბადთან შეერთების დროს ნელ აფეთქებას ახდენს, ამიტომ გაზები უნდა მოვათავსოთ ისეთ მაგარ ჭურჭელში, რომ აფეთქების დროს არ დაიმსხვრეს. მაშ, სხვა საღსარი მოვძებნოთ. აი, მგონი, სანდრომ რაღაც მოიგონა?—გახსოვთ ის ცდა, როდესაც წყალზე მცურავ ნაფოტზედ დავდეთ გოგირდი, ავანთეთ და ზედ ჭიქა გადავაფარეთ? წვის დროს გოგირდი შეუერთდა ჟანგბადს, ცდის შემდეგ ჭიქაში წინანდელზე ნაკლები ჰაერი დაგვრჩა, აი ეს ჰაერი იყო აზოტი.

— კი, შენ კარგად ახსენი. მაგრამ, აი, უბედურება: გოგირდი ჰაერიდგან მთლად ჟანგბადს არ იღებს. გოგირდი ჰქრება მაშინ, როდესაც ჰაერში კიდევ არის ჟანგბადი, გოგირდის წვით ჟანგბადში მხოლოდ დაცოცავდა. გოგირდის ბაღლად უნდა ავიღოთ უფრო მნთებარე ნივთიერება — ფოსფორი.

ჰაერიდგან აზოტის გამოწილადობა ფოსფორის შემწეობით: აქა მაქვს ფოსფორის ნაჭერი და წყალში მიჭირავს რადგანაც ფოსფორი მგზნებარე ნივთიერებაა; ჰაერი რომ ეხვიოს, ბჟუტვას დაიწყებს და აინთება. წავიდეთ ბნელ ოთახში, ჯერ იქ გავშინჯოთ ეს ნივთიერება. ამჩნევთ, როგორ ანათებს? ამისთანა ნათელი წინადაც გვინახავს; როდესაც ბნელ კედელზედ წუმწუმას გავკრავთ, ამისთანა ნათელს ზოლს სტოვებს. წუმწუმას თავს, გოგირდის ზემოდგან, ფოსფორი უსვია და მერე ისეა შეღებილი სხვა და სხვა ფრად. სიტყვა „ფოსფორი“ ბერძნულია, ჰნიშნავს „სინათლის მომტანს“. ვინ მოიფიქრებს, რომ ასეთ სასწაულ მოქმედს, ნივთიერებას—ფოსფორს—იძენენ სანაგვეზე გადაყრილ ძვლებისგან. აბა, წავიდეთ ისევ სასწავლო ოთახში და მივმართოთ ცდას. უკვე იცით, როგორც უნდა მოეწყოს ეს ცდა: ვდებ ფოსფორს სურის ნატეხზე, სურის ნატეხს—ნაფოტზე, რომელიც წყლიან ბაღიაში ტივტივებს. მერე ვანთებ ფოსფორს, მის ასანთებად საკმარისია მივაკაროთ ცხელი ნემსი. ნემსის მიკარებაზე, ფოსფორს ვახურამ

ქიქას. ფოსფორი იძლევა ლამაზ, ცისფერ ალს, და ვე ავსებს ქიქას თეთრ სქელ ბოლით. რადგანაც ანთებული ფოსფორი დიდ სიცხოველეს ჰფენს გარშემო, ქიქაში ჰაერი ჯერ პირველად გაგანიერდა, წყალი ძირს დაიწია. შემდეგ ფოსფორი ჰქრება, ჰაერი ცივდება და წყალი ისევ მაღლა ადის. ქიქაში ბოლიც აღარა სჩანს და შიგ მხოლოდ ცარიელი აზოტი დარჩა. და, მართალია, არის ჟანგბადიც, მაგრამ ძალიან მცირე ნაწილი. ამ ჟანგბადის განდევნა ძალიან ადვილია: ამისათვის საკმარისია, — ოდნავ მნათობელი ფოსფორი, ვიდრე სინათლე კიდევ აქვს, ხელუხლებლად დავტოვოთ. სინათლე იმას ამტკიცებს, რომ ფოსფორი კიდევ იწვის, წვის დროს კი, როგორც იცით, ჰაერიდგან იღებს ჟანგბადს. ფოსფორი ქიქაში ბუუტავს, ბუუტვა არის ნელი წვა. წვა სხვა და სხვა ძალით სწარმოებს, მაგრამ არსებით კი, ეს სხვა და სხვა ძალა ერთს წარმოადგენს: ყოველი წვა ის არის, რომ ამ პროცესის დროს, ნივთიერება უერთდება ჟანგბადს.

ჟანგბადისა და ფოსფორის შენაერთები:

— ეხლა, ცდით მიღებულ აზოტიდგან ვაწარმოვოთ ახალი ცდა, მაგრამ, მიხა, ჯერ ეს მითხარი, რა მოუვიდა ფოსფორს?

— ფოსფორი ჟანგბადს შეუერთდა, ისე როგორც გოგირდსა.

— მართალია. რა გამოვიდა მაგ შეერთებისაგან?

— თეთრი, სქელი ბოლი, ქიქა რომ გაავსო ისა. ეს ბოლი, უეჭველია, ფოსფორის გაზი იქ ნება, რადგანაც მაშინ, გოგირდის ჟანგბადთან შეერთებისგან მივიღეთ გოგირდის გაზი...

— მოიცა, მოიცა, წინ ნუ გარბიხარ! ჯერ ერთი ისა, რომ გოგირდისგან, გაზი კი არა, მაგარი ნივთიერება მივიღეთ; მეორე ისა... რა იქნა ჩვენს ცდაში გოგირდის გაზი?

— გაზი გაიხსნა წყალში და ამიტომ წყალი გამჟავდა.

— სწორედ ეგრე იყო. მეც იმიტომ გითხარი, რომ გიორდის გაზს ეძახიან გოგირდის სიმჟავეს. ამ ცდაში კი, ფოსფორისაგან მივიღეთ თეთრი მაგარი ნივთიერება...

— ახლა კი მესმის! ეგ ნივთიერება არის ფოსფორის სიმჟავე. სიმჟავე გაიხსნა წყალში და წყალი, უეჭველია, დამჟავდებოდა.

— შენ კიდევ წინ გარბიხარ და მეც აღარ მაკადი. დიან, თეთრი ბოლი გაიხსნა წყალში, მაგრამ ეს ბოლი ფოსფორის სიმჟავე კი არ არის, როგორც მიხას ჰგონია; ამ ბოლს ფოსფოროვან სიმჟავეს ეძახიან. თუ გინდათ, გაშინჯეთ გემოთი წყალი. თვითონ ბევრი საწამლაღვი ურევია, მისი სიმჟავე კი სრულგებობით უვნებელია. წყალი მართლაც გამჟავებულა. მაშ დაიხსნამეთ, ის თეთრი ბოლი, რომელიც ავარდა ანთებულ ფოსფორს, იყო ფოსფოროვანი სიმჟავე, მაგარი ნივთიერება და არა გაზი, როგორც მიხამა სთქვა და ამასთან არა ფოსფორისა... რა იყო, რას გაკვირდით?

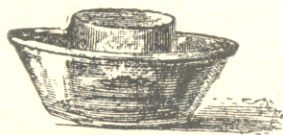
— რად ამბობთ გოგირდზე, გოგირდის სიმჟა ვე, ფოსფორზე კი— ფოსფოროვანიო?

— ჰოო, აი, თურმე რამ გაგაკვირვათ? საქმე სიტყვების დაბოლოება ყოფილა: გოგირდის ფოსფოროვანი. ამ განსხვავებას თავისი მნიშვნელობა აქვს: გოგირდს, ფოსფორს და სხვა ნივთიერებას, შეუძლიან შეიერთოს ჟანგბადი მხოლოდ განსაზღვრულ რაოდენობისა. მაგრამ ამ შენაერთს, ამ რთულ ნივთიერებას თავის რიგზედ კიდევ შეუძლიან ჟანგბადი შეიერთოს, პირველ შეერთებისაგან შესდგება ერთი სიმჟავე, მეორესგან მეორე. რასაკვირველია, მეორე სიმჟავე უფრო მეტ ჟანგბადს შეიცავს, ვიდრე პირველი. აი, ესეთ სიმჟავეს სახელი, რომელიც ნაკლებ ჟანგბადს შეიცავს, ბოლოვდება— „ის“ ზე. მაგ. გოგირდის სიმჟავე, ფოსფორისა და სხვა ისეთი სიმჟავეს სახელი კი, რომელშიაც ბლომად არის ჟანგბადი, ბოლოვდება—ოვანთი მაგ. გოგირდოვანი ფოსფოროვანი და სხვ.

ქიმიკოსების ენა: როგორც ჰხედავთ, ქიმიკოსებს ვართ ბევრი სიტყვების ხარჯვა და სცდილობენ ბევრი რამ ერთის სიტყვით გამოსთქვან. ეს კიდევ არაფერი! ხან და ხან სრულებითაც არ ხარჯვენ სიტყვებს, მათ მაგიერ სწერავენ მხოლოდ ერთ ასოს. მის ბაღლათ, რომ დასწერონ ფოსფორი, ამ სიტყვას აღნიშნავენ ლათინურის ასოთი P. აზოტი აღნიშნულია N-ით. ჟანგბადი — O. წყალბადი — H. წყალი — H₂O. აბა, ჩაუფიქრდით, რა მოკლედ არის ნათქვამი: H₂O, — მორჩა და გათავდა. ამ სამი ასოთი კი აღნიშნულია, რომ წყალი შესდგება ჟანგბადის და წყალბადისაგან, რომ პირველი გაზი ორჯელ ნაკლებია მეორეზე. ბევრი კიდევ სხვა ნივთიერებანი არიან აღნიშნულნი ასოებით, მაგრამ ჩვენ ამას არ გამოუდგებით, რადგანაც ქიმიკოსები არა ვართ; სჯობიან ისევ აზოტს დაუბრუნდეთ.

აზოტის თვისება: აზოტი შევავროვეთ წყალზე დამხობილ დიდ ჭიქაში. აბა ვნახოთ, წყალმბადივით იწვის ან ჟანგმბადივით შველის წვას თუ არა. ვანთებ კვარს, ვწევ ჭიქის პირს, და ჭიქის უახლოვებ ცეცხლსა, არაფითარი მოქმედება ცეცხლისა არა სჩანს. შევდებ კვარს ჭიქაში; ცეცხლი იმ წამსვე ჰქრება აზოტში, ისე როგორც წყალში. ისე გააქრო, რომ წერტილი ბეწვა ცეცხლიც კი არ დაარჩინა. რა გავიგეთ ამ ცდითა, ვანო?

— აზოტი თითონ არ იწვის და ცეცხლსაც აქრობს.

— პირველი აზრი სწორეა; მეორე არა აზოტი სულაც არ აქრობს ცეცხლსა. კვარი ჰაერში ანთია, ჰაერში კი ბლომად არის აზოტი, — კოტე იქნება შენ ამიხსნა, რაშია აქ საქმე?

— კვარი აზოტისგან კი არ გაჰქრა, ჟანგბადი დააკლდა და იმიტომ. აზოტი არ უშლის კვარს წვას როდესაც მის გარდა ჰაერში ბლომად არის ჟანგბადი, მაგრამ თითონ კი არ შველის წვასა.

— აი, ეგ მართალია. მაშასადამე, აზოტი თითონაც არ

იწვის და არც ჰშველის წვას. ეს კი იმას ჰნიშნავს, რომ ტო არც ჟანგმბადს და არც მნთებარე ნივთიერებად არ უერთდება. აზოტი არც სუნთქვისთვის არის საჭირო. ჩვენ რომ ისეთი სისასტიკე გამოვიჩინოთ, თავვი აზოტით სავსე ყუთში შევამწყვდიოთ, თავვი ერთს წუთს გაისუნთქება.

— მაშ, როგორც ეტყობა. აზოტი მავნე გაზია. იმდენი-კია ჰაერში!

— ვანო, შენ კიდევ შეცდომას იმეორებ მავნებელი აზოტი კი არ არის, მავნებელი ჟანგბადის ნაკლებობაა.

— მაგრამ, მასწავლებლო, მაინც უკეთესი იქნებოდა, ჰაერში აზოტი არა ყოფილიყო, რომ მხოლოდ ჟანგმბადით გვესუნთქა?

— აი, კიდევ სცდები. ცარიელ ჟანგმბადში თავვი უფრო მალე მოკვდებოდა, სანამ უჟანგმბადო აზოტში. წმინდა, შეუზავებელი ჟანგმბადი საწამლაზივით ერთს წუთს მოჰკლავს ადამიანს.

ჰაერი არ არის ქიმიური შენაერთი: მე გითხარით, რომ ჰაერის ერთ მეხუთედს შეადგენს ჟანგმბადი, სხვა დანარჩენ ოთხ მეხუთედს — აზოტი. ეს ჩემი ნათქვამი ცოტათი მართალი არ არის. ჰაერის 1000 ნაწ. (სივრცით რომ ავიღოთ და არა წონით). აზოტისა 792 ნაწილი მოდის. ჟანგმბადისა კი 208 ნაწილი. რომ გამოვიანგარიშოთ, აზოტის სამ ნაწილზე, ჟანგმბადისა ერთი ნაწილი მოდის. მაგრამ არც ეს არის სწორე. ჰაერის შენადგენის გამოსაკვლევად, მეთასე და მეთათათასე ნაწილებით მოგვინდება ანგარიში. აქედანვე სჩანს, რომ ჰაერი ორის გაზის უბრალო ანარევია და არა ქიმიური შენაერთი, რადგანაც ნამდვილი ქიმიური შენაერთი უბრალოდ, ნათლად არის შედგენილი. მაგალითად ავიღოთ წყლის შენადგენი: წყალმბადის ორ ნაწილზე ჟანგმბადის ერთი ნაწილი მოდის; წყალმბადი ორჯელ მეტია ჟანგმბადზე. საზოგადოდ, როდესაც ორი გაზი ქიმიურათ უერთდება ერთმანეთს, ერთის გაზის ორ ნაწილზე, ვსთქვათ, მოდის მეორე გაზის ერთი, ან

ორი, სამი, ოთხი ნაწილი. და არა ათასი და ათი ათასი ნაწილი. დვილი ქიმიური შენაერთი, ძალიან უბრალოდ არის შედგენილი, ჰაერი კი, როგორც ვნახეთ, სულ სხვა სურათს წარმოადგენს. შეგვიძლიან ჟანგმბადისა და აზოტის ნამდვილი ქიმიური შენაერთი მივიღოთ. ამისთვის საჭიროა ჰაერში ელექტროს ნაკადი გავატაროთ. ჰაერისგან ამ გვარად ხუთ ქიმიურ შენაერთს მივიღებთ. ეს ხუთი შენაერთი, ისე არის შედგენილი, როგორც გითხარით: აზოტის ორი ნაწილი ჟანგმბადის ერთ ნაწილს იერთებს, მერე—მეორეს, მესამეს, მერე მეოთხედს, მერე მეხუთედ ნაწილს. რთული გაზი, მიღებული ორ ნაწილ აზოტისა და ჟანგმბადის ხუთ ნაწილის შეერთებისგან, იერთებს კიდევ წყალს და მასთან ერთად ადგენს აზოტიუროვანს სიმჟავეს; ამ სიმჟავეს, ჩვეულებრივ მაგარ არაყს უძახიან; გემოთი ძალიან ცხარეა და მწველი. მაშ ესე: ჰაერი არის უბრალო ანარევი და არა ქიმიური შენაერთი. ანარევი შესდგება აზოტისა და ჟანგმბადისგან, რომლებიც ჰაერში ინარჩუნებენ თავიანთ თვისებებს, მაგრამ ისე ჩქარა ვერ მოქმედებენ, როგორც ცალ-ცალკე. ჰაერში აზოტი იმდენად ბევრია, რომ შეგვიძლიან ვსთქვათ, ჰაერი არის ჟანგბადით შეზავებული აზოტი. აზოტის გარდა, ჰაერში კიდევ მრავალი სხვა და სხვა ნივთიერებაც არის; როდესაც წყალი დუღს, ორთქლი მიდის მაღლა და ერევა ჰაერს; როდესაც ხე იწვის, მისი დამწვარი ნივთიერება, სხვა და სხვა გაზის სახით, ერევა ჰაერს. ყველა ამ შენარევს, ჰაერში ძალიან პატარა ადგილი უჭირავს, მთელის სივრცის ესე, მეთასე ნაწილი, მაგრამ მაინც, მისი მოქმედება დიდად მნიშვნელოვანია.

6. ლომაური.

(შემდეგი იქნება).

